LUND UNIVERSITY

Humanistisk kunskap och kompetens

En rapport om alumners nytta av studier i humaniora och teologi

Hammar, Isak

2021

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

Link to publication

Citation for published version (APA):
Hammar, I. (2021). *Humanistisk kunskap och kompetens: En rapport om alumners nytta av studier i humaniora och teologi*. Humanistiska och teologiska fakulteterna, Lunds universitet.

Total number of authors:
1

Creative Commons License:
CC BY

General rights
Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.
• Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
• You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
• You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: https://creativecommons.org/licenses/

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

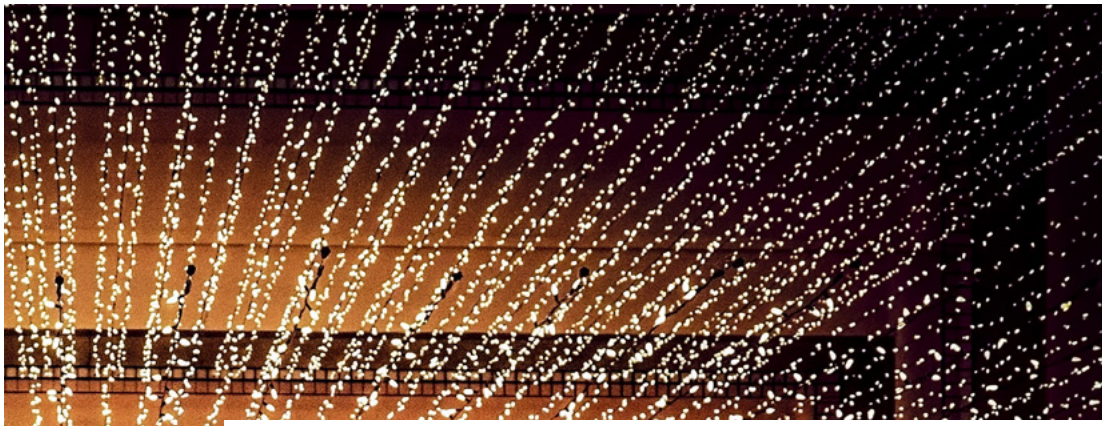

Humanistisk kunskap och kompetens

En rapport om alumners nytta av studier i humaniora och teologi

ISAK HAMMAR
HUMANISTISKA OCH TEOLOGISKA FAKULTETERNA | LUNDS UNIVERSITET

Rapporten *Humanistisk kunskap och kompetens* presenterar och analyserar resultaten från en omfattande alumnundersökning riktad till Lunds universitets humaniora- och teologistudenter genomförd 2019. Undersökningen hade ett särskilt fokus på arbetsmarknad och arbetslivskoppling, men ställde även bredare frågor om humanistiska kompetenser och identitet.

I rapportens första del redovisas vad alumnerna uppfattar som värdet med studier i humaniora och teologi samt vilka erfarenheter de har av studiernas relevans och gångbarhet på arbetsmarknaden. Den andra delen syftar till att placera analysen av enkät- och intervjusvar i en större kontext om humanioras roll i samhället. Undersökningen bekräftar att humanistiska studier tillhandahåller nytta såväl i som utanför arbetslivet och är lönsamma för individ och samhälle. Resultaten kan därmed tolkas i linje med en mer positiv syn på humanioras samhällsrelevans som gjort sig gällande under det senaste decenniet.

Tryckt av Media-Tryck, Lund 2021 Svanenmärkt trycksak, 3041 0903

LUNDS UNIVERSITET

Humanistiska och teologiska fakulteterna

ISBN 978-91-89213-79-1

HUMANISTISK KUNSKAP OCH KOMPETENS

Humanistisk kunskap och kompetens

En rapport om alumners nytta av studier i humaniora och teologi

Isak Hammar

Lunds universitet

Rapportförfattare: Isak Hammar
Projektkoordinator alumnundersökning: Karin Magnusson
Projektledare: Lena Christensen (2019–2020); Isak Hammar (2020–2021)
Projektgrupp HT: Ann-Kristin Wallengren, Johannes Persson, Mattias Fall, Agnes Malmgren, Manuela Rossing, Gunnel Holm
Externa läsare: Sven-Göran Malmgren och Kristina Cekanovic
Extern granskare: Leif Runefelt

Bilder: omslag Joshua Sortino, Unsplash | 13 Kennet Ruona | 48-49 Charlotte Carlberg Bärg

© Författaren och HT-fakulteterna
Denna text är licensierad under

(Se fullständiga villkor: https://creativecommons.org/licenses/by/4.0). Enligt licensen får verket spridas och bearbetas utan att tillstånd behövs, men verkets upphovsperson måste anges. Om inget annat anges, omfattas inte bilder och foton av denna licens. Användning av dessa kräver tillstånd från respektive upphovsrättsinnehavare.

Humanistiska och teologiska fakulteterna

ISBN 978-91-89213-79-1 (tryck)
ISBN 978-91-89213-80-7 (pdf)

Layout och tryck: Media-Tryck, Lunds universitet, Lund 2021

Innehållsförteckning

Rapporten i korthet 7
Inledning 11

I.
HT-fakulteternas alumnundersökning 2019 17
Om undersökningen 17
Humaniora i yrkeslivet 20
Motiv och mål med studier i humaniora och teologi 23
Värdet av studier i humaniora och teologi 27
Nyttan av studier i humaniora och teologi 31
Kunskap och kompetenser 37
Arbetsmarknad 43
Identitet 47

II.
Lönsamma studier och nyttiga kunskaper
– en analys av humanioras potential i samhället 53
Humaniora i offentligheten – en paradox? 56
Mellan arbete och bildning 58
Från hobbykurser till samhällsutmaningar på ett decennium 60
En del av lösningen 63
Humanioras arbetsmarknad – nya perspektiv 66
Referenser 73

Rapporten i korthet

Rapportens första del presenterar och analyserar resultaten från en omfattande alumnundersökning, genomförd 2019 med över 2 000 svarande humaniora- och teologistudenter. Undersökningen bestod av en enkät och uppföljande intervjuer. Undersökningen hade ett särskilt fokus på arbetsmarknad och arbetslivskoppling, men ställde även bredare frågor om humanistiska kompetenser och identitet.

- Majoriteten uppger att de är nöjda med sina studier och finner de kunskaper och färdigheter de lärt sig användbara på arbetsmarknaden och i privatlivet.
- Både kvantitativa och kvalitativa resultat kan betraktas som positiva och kan kontrasteras mot en schablonmässig syn på den svaga kopplingen mellan humanistiska studier och arbetsmarknad.

I rapportens andra del analyseras resultaten med avseende på humanioras roll och ställning i samhället och i linje med en mer positiv syn på humanioras relevans som utmärkt det senaste decenniet. Analysen utgår från att högre utbildning syftar till mer än enbart yrkesförberedelse.

- Såväl i enskilda fall som mer övergripande visar enkätens resultat att för att göra humaniora rättvisa som utbildningsområde måste man bejaka såväl dess yrkesförberande potential som dess vidare roll för individ och samhälle.
- Ett ensidigt betonande av antingen arbetsmarknaden eller individens utveckling riskerar att ge en missvisande bild av humanioras betydelse för samhället i stort.

Det humanistiska utbildningsområdet är stort och varierat och rymmer såväl professionsutbildningar som fristående kurser utan stark koppling till specifika yrken. Studenter söker sig till humaniora på grund av personligt intresse, men även i betydande grad på grund av de yrken som studierna leder till.

- Den variationsrikedom som är utmärkande för humaniora bör betraktas som en styrka.
- Studenternas mål med sina studier liksom skillnader inom utbildningsområdet måste tas med i beaktande när man utvärderar värdet av humanistiska utbildningar.

Arbetsmarknaden är central för huruvida studenterna anser sig haft nytta av utbildningarna men är långt ifrån den enda faktorn för hur de värderas. Utbildningarnas nytta i arbetslivet är särskilt stark för respondenter med en kandidat- eller masterexamen från HT. Ungefär hälften anser sig även ha nytta av studierna i samhällsdebatt och tre av fyra i privatlivet.

- Undersökningen bekräftar att humanistiska studier tillhandahåller nytta såväl i som utanför arbetslivet.
- Underlaget stärker övertygelsen om att humanistiska kompetenser fyller viktiga funktioner i samhället och att detta måste uppmärksammas bättre.

Alumnerna har i hög grad lärt sig generiska färdigheter som självständigt arbete, tidsplanering, samhällsanalys, källkritik, informationshantering och presentation genom sina studier. En stor andel har nytta av dessa kunskaper och kompetenser i sitt yrkesliv.

- Humanister tränas i en bred repertoar av förmågor som efterfrågas på arbetsmarknaden.

Av de respondenter som avslutat sina studier inom humaniora och teologi har nära nio av tio haft ett arbete som varat minst sex månader. Majoriteten uppgav att de var nöjda med nuvarande sysselsättning, att arbetsuppgifterna motsvarar utbildningsnivån och stämmer överens med inriktningen på utbildningen. Fyra av fem alumner med kandidatexamen eller masterexamen uppger att studierna förbättrat möjligheterna att få jobb.

- Undersökningen visar att humanister får jobb inom en rad olika sektorer och att de har nytta av sina kunskaper i sin yrkesutövning.
- Alumnerna är i stor utsträckning medvetna om vilka färdigheter de besitter men kan uppleva att arbetsmarknaden har låg kunskap om utbildningarnas värde.

Personer med stark humanistisk identitet har överlag en starkare koppling till arbetsmarknaden och anser att studierna bättre motsvarar det nuvarande yrket än svarsgruppen i stort. Även vad gäller kompetenser och färdigheter uppger denna grupp sig ha utvecklat dessa i större utsträckning.

- En nyckel till att förbättra förutsättningarna för området som helhet är att medvetandegöra studenter om studiernas relevans för såväl yrkesroll som samhällsliv.
- En identitet som humanist saknas hos många vilket kan försvåra kommunikationen av humanistiska färdigheter och kompetenser.

Sammantaget ger resultaten stöd för humanioras samhällsrelevans. Samtalet om humanioras värde har under lång tid varit negativt konnoterat men det senaste decenniet har kännetecknats av att kunskapsområdet fått en mer artikulerad roll i samhället och att humanistiska kunskaper uppvärderats.

- Undersökningen stödjer uppfattningen att humaniora kan och bör betraktas som lönsam och nyttig för både samhälle och individ.
- Kopplingen mellan humanistiska utbildningar och arbetsmarknad bör kontinuerligt analyseras och stärkas, men utgå från en mer nyanserad bild av arbetsmarknadens behov och beakta utbildningsområdets heterogenitet.
- Istället för att försöka styra bort studenter med hänvisning till utbildningsöverskott bör man fokusera på vad som krävs för att ge humanister bättre konkurrensmöjligheter på arbetsmarknaden.
- Enkätens resultat bekräftar att humanistiska studier har goda förutsättningar att skapa beredskap för en föränderlig arbetsmarknad.

Inledning

Följande rapport bygger på en omfattande undersökning som Humanistiska och teologiska fakulteterna vid Lunds universitet genomförde 2019 i form av en enkät och uppföljande intervjuer. I grunden låg en ambition att analysera och förbättra förutsättningarna för lärosätets humaniora- och teologistudenter. Genom undersökningen avsåg projektet att ge HT-fakulteterna och deras ämnen en bättre bild av vad alumnerna gör efter examen och hur de ser på sina tidigare studier. Undersökningen hade ett särskilt fokus på arbetsmarknad och arbetslivskoppling. Föreliggande rapport ingår i det underlag som projektet ska leverera och som sammantaget är avsett att fungera som en kunskapsbank till grund för kommunikationsinsatser, kursutveckling, studentvägledning, arbetsmarknadsinitiativ och bredare lobbyverksamhet avseende humanioras roll i samhället idag.

Rapporten har två delar. I den första presenteras och analyseras undersökningens resultat, vad respondenterna uppfattar som värdet med studier i humaniora och teologi samt vilka erfarenheter de har av studiernas relevans och gångbarhet på arbetsmarknaden. Den andra delen syftar till att placera analysen av enkät- och intervjusvar i den vidare kontext som handlar om humanioras roll i samhället. Av den anledningen kommer humaniora få visst företräde trots att enkäten alltså berör både humaniora och teologi.[1] Resultaten av svarsunderlaget kan nämligen kontrasteras mot en tidigare förhärskande bild av humanioras begränsningar och istället understödja en samtida förståelse av dess möjligheter. Många av svaren – både de kvantitativa och de kvalitativa – kan betraktas som positiva, inte minst med tanke på

hur debatten om humaniora förts under stora delar av 1900-talet och det tidiga 2000-talet. I rapportens andra del kommer enkätresultaten istället införlivas i en ljusare tolkning som bättre fångar humanioras samhällsrelevans.

En sådan tolkning av humanioras potential förutsätter en bredare förståelse av högskolans uppdrag än som yrkesskola, men finner också först och främst sitt stöd i enkätresultaten. Svaren vittnar om en lång rad olika skäl till att studenter, utifrån olika förutsättningar och med olika bakgrund, erfarenheter och ålder, sökt sig till program och kurser vid HT-fakulteterna i Lund. Några uppger sig ha varit på jakt efter personligt berikande kunskap och att de lockats av humaniora och teologi utan en tanke på arbetsmarknad eller samhällelig nytta. Andra har haft tydliga förväntningar på ett framtida arbetsliv eller på praktiska utbildnings- och kunskapsmål. Denna spänning mellan individuell utveckling och yrkesförberedelse är utmärkande för humanistiska studier och avgörande för humanioras roll i samhället. Tillsammans med forskarutbildning och vidareutbildning, tillhör båda dessa högskolans uttalade mål.[2]

Det dubbla målet med humanistiska (och även teologiska) studier – att dels förbereda för arbetsmarknad och dels tillhandahålla kunskap för individens utveckling – har medvetet påverkat utformningen av enkätens frågor och genomsyrar också i hög grad respondenternas svar. Därmed tillhandahåller underlaget inte bara uppgifter om huruvida humanister och teologer får jobb, vilka jobb och hur snabbt, även om sådana frågor är centrala. Enkät och intervjuer berör också mer komplicerade frågor som varför studenter lockas av humaniora, vilka de humanistiska kunskaperna är och i vilka situationer de aktiveras. Vad är humanisten bra på och hur värderas humanistisk kunskap och humanistiska färdigheter? Enkätundersökningen ger en rad svar på dessa frågor värda att uppmärksamma i ett större sammanhang.

Undersökningen baseras på tidigare studenters röster och resultaten bör i så hög grad som möjligt också nå framtida studenter, dels därför

att de ska få en klarare bild av möjligheter och utmaningar med humanistiska utbildningar inför sina studieval, dels därför att en nyckel till att förstärka humanioras roll i samhället är att medvetandegöra våra studenter om studiernas relevans för såväl yrkesroll som samhällsliv.

I.

HT-fakulteternas alumnundersökning 2019

Om undersökningen

Lunds universitet genomför alumnundersökningar centralt sedan 2016 via webbenkäter. Syftet är att undersöka arbetslivets krav och hur dessa förhåller sig till universitetets utbildningar och alumnernas egna erfarenheter av sina studier. Den enkät som ligger till grund för denna rapport utfördes 2019 i syfte att få fram underlag specifikt för HT-fakulteternas alumner med möjlighet att bryta ner resultaten på ämnesnivå. Till skillnad från den centrala alumnenkäten inkluderades inte bara individer som tagit examen, utan även studenter som läst fristående kurser som del av en examen på en annan fakultet eller utan att ta ut en examen.[3]

Urval och ramar för enkäten bestämdes av en projektgrupp med representanter från flera av HT-fakulteternas åtta institutioner, huvudsakligen studie-och yrkesvägledare och studierektorer, samt en representant från studentkåren.[4] Urvalet av studenter gjordes via systemet LADOK och inkluderade individer med antingen en magister/masterexamen från HT-fakulteterna mellan 2008-2017 (518 svarande), en kandidatexamen från HT-fakulteterna mellan 2008-2017 (636 svarande), eller med godkänt betyg i institutionernas grundkurser mellan 2008-2017 (1047 svarande).[5] Kategoriseringen ledde till fyra urvalsgrupper (där en och samma person kan ingå i flera grupper):

1. alumner med kandidatkurs/kandidatexamen från HT
2. alumner som läst ytterligare kurser i humaniora och teologi vid sidan om sin kandidatexamen från HT-fakulteterna

3. alumner med en master/magisterexamen från HT
4. alumner som läst minst en termin vid HT men inte tagit ut någon examen från HT-fakulteterna eller avslutat en kandidatkurs där.[6]

Enkäten bestod av ca 75 frågor (inklusive bakgrundsfrågor) och skickades ut till 10 498 personer, via dels brev och dels email. Enkäten hade både frågor med flervalssvar och graderade svar samt öppna frågor med fritextsvar. Den besvarades av 2 011 personer, vilket gav en svarsfrekvens på drygt 19 %.[7] Utifrån en jämförelse mellan populationen och svarsgruppen verkar det inte finnas några större skillnader när det gäller examen, kön eller ålder som indikerar att det skulle finnas något systematiskt bortfall.[8] Även om något definitivt svar inte går att ge är det emellertid relevant att fråga sig huruvida faktorer som positiva eller negativa erfarenheter påverkat svarsfrekvensen. Många av frågorna följdes av möjligheten att utveckla svaren i fritext, och av dessa att döma tycks varken en ensidigt positiv eller negativ inställning prägla svarsgruppen som helhet. Tvärtom ger dessa kommentarer en varierad och nyanserad bild. Sammantaget erbjuder fritextkommentarerna goda möjligheter att undersöka alumnernas attityder och erfarenheter närmare.

Av de svarande uppgav ca 77 % att de avslutat sina studier mellan 2008 och 2017. 64 % av svarsgruppen identifierar sig som kvinnor och 34 % som män, resterande 2 % identifierar sig inte som någotdera. 58 % av svarsgruppen är mellan 25 och 34 år gamla, och 8 % av svarsgruppen är 55 år eller äldre. 8 % utgörs av inresande studenter eller studenter som studerat vid LU på distans från utlandet. 22 % är födda eller har föräldrar som båda är födda i annat land än Sverige. Två tredjedelar (66 %) har minst en förälder med högskoleutbildning eller högre. Här kan det vara värt att nämna att Universitetskanslersämbetets siffror visar att 48 % av alla som läser humanistiska utbildningar i Sverige har minst en förälder med treårig eftergymnasial utbildning.[9]

Tabell 1: Ålder

Åldersgrupp	Svar	Procent
-24 år	107	5 %
25-29 år	534	27 %
30-34 år	625	31%
35-39 år	308	15 %
40-55 år	268	13 %
55 år eller äldre	169	8 %
Total	2 011	100 %

40 % av alumnerna i svarsgruppen har som högsta utbildningsnivå en master/magisterexamen och 30 % en kandidatexamen. 15 % har inte tagit examen och detta inkluderar både personer som ännu inte avslutat sina studier och personer som avslutat dem utan att ta ut någon examen. Bland dem som har en examen har de flesta (61 %) tagit sin högsta examen från de humanistiska och teologiska fakulteterna vid Lunds universitet eller motsvarande på annat universitet. Drygt var tionde person (13 %) med examen har tagit sin examen från den samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet eller motsvarande på annat universitet.

Tabell 2: Högsta examen

Högsta examen	Svar	Procent
Högskoleexamen	87	4 %
Kandidatexamen	611	30 %
Yrkesexamen	122	6 %
Magisterexamen/ 1-årig masterexamen	302	15%
2-årig masterexamen	506	25 %
Lic.-/doktorsexamen	89	4 %
Ingen examen	294	15 %
Total	2 011	100 %

Uppföljande strukturerade intervjuer genomfördes med 39 av enkätrespondenterna via telefon av studentmedarbetare. Intervjupersonerna valdes för att skapa ett representativt urval utifrån de respondenter som angav att de kunde tänka sig att bli intervjuade. Frågorna som ställdes gällde dels upplevelsen av studierna vid HT, dels upplevelsen av studiernas relevans för yrkesliv och gångbarhet på arbetsmarknaden. Andra frågor gällde hur identiteten som humanist eller teolog uppfattades, om studierna påverkat andra delar av livet och mer specifikt vilka kunskaper och färdigheter som studierna gett och i vilka konkreta situationer dessa visat sig användbara.[10] Frågor om möjliga förbättringar av kursinnehåll och arbetslivsanknytning ställdes också.

Humaniora i yrkeslivet

2007 genomförde Lunds universitet en enkätundersökning med efterföljande intervjuer i syfte att besvara en rad frågor om nyutexaminerade humanisters karriärvägar. Resultaten presenterades i rapporten *Humaniora i yrkeslivet* (2008), redigerad och sammanställd av Fredrik Schoug. Rapporten har utgjort en viktig utgångspunkt i utformandet av enkätfrågor och urval. Enkäten distribuerades till tre urvalsgrupper som avlagt examen antingen 2002 eller 2004 och besvarades av 352 personer. 31 intervjuer genomfördes med personer som avlagt minst 20 poäng (eller en termin) vid HT-fakulteterna med examen från LU mellan 2000 och 2006. Den största gruppen respondenter bestod av individer med examen utanför humaniora, med minst 40 poäng kompletterande studier inom humaniora. Rapporten medger svårigheten att bedöma vilken betydelse de humanistiska studierna haft för etableringen på arbetsmarknaden för just denna grupp. Övriga urvalsgrupper utgjordes av ”renodlade humanister” dvs. personer med enbart humanistisk utbildning och examen, samt personer med examen från HT men med minst 40 poäng från annan fakultet. Enkäten bestod huvudsakligen av frågor om arbetsliv och etableringsfasen, men innehöll också frågor om generella kompetenser och dessas användning i yrkeslivet.

I kontrast mot en rad fördomar om humanisters möjligheter på arbetsmarknaden tecknade *Humaniora i yrkeslivet* en optimistisk bild av huma-

nioras potential på arbetsmarknaden. Bland annat diskuterades i rapporten anställningsbarhet och arbetslivsanknytning, bitvis i polemik med den humanistiska lärarkårens försvar av traditionella ideal.[11] Rapporten poängterade också att även om humanistisk utbildning var lönsam för alla grupper, ledde en lyckad etablering på arbetsmarknaden till ett positivt förhållningssätt till humanioras ideal och värderingar, medan negativa erfarenheter snarare skapade ett kritiskt förhållningssätt bland de examinerade.[12] Många av de perspektiv som fördes fram i *Humaniora i yrkeslivet* framstår som högst relevanta än idag. Det finns bland annat av den anledningen stora fördelar med att betrakta båda rapporterna som delar av ett kontinuerligt utvecklingsarbete.

Motiv och mål med studier i humaniora och teologi

Läsåret 2018/2019 fanns drygt 410 000 studenter registrerade på svenska högskoleutbildningar. Av dessa studerade ca 95 000 humaniora och teologi. Det utgör det näst största utbildningsområdet i UKÄ:s uträkning, men mindre än hälften så många som dem som under samma period läste juridik och samhällsvetenskap. Siffrorna har varit liknande under de senaste åren. Om man istället betraktar den totala utbildningsvolymen följs juridik och samhällsvetenskap av teknik som näst största område, med humaniora och teolog på en tredjeplats, vilket 2018/19 innebar 14 % av utbildningsvolymen.

Vid Humanistiska och teologiska fakulteterna i Lund bedrivs en stor och varierad utbildningsverksamhet ”som i vid mening syftar till att förstå människan som kulturell och samhällelig varelse”.[13] Årligen studerar ca 4 000 studenter vid någon av fakulteternas åtta institutioner och 57 ämnen. HT-fakulteternas kurs- och programutbud är brett och alumnerna har läst allt ifrån professionsinriktade program till fristående kurser. 2019 erbjöd HT-fakulteterna elva kandidat- och 16 masterprogram, ca 800 kurser på grundnivå och 440 på avancerad nivå. Av dessa gavs ett kandidatprogram, två masterprogram och drygt 130 kurser vid den teologiska fakulteten.[14]

Enkätmaterialet, inte minst frisvarskommentarer och intervjuer, antyder en lång rad olika motiv till varför studenter väljer humaniora. Ibland är emellertid anledningen att läsa en humanistisk (och teologisk) utbildning så enkel som att utbilda sig till ett visst yrke. Uppmanad att utveckla på vilket sätt studierna varit nyttiga svarade en respondent korthugget i fritextkommentar: ”Läste Biblioteks- och informationsvetenskap. Blev

bibliotekarie.” På liknande sätt svarar många som utbildat sig till lärare, språkkonsult eller översättare. ”Arbetar heltid på bokförlag idag, vilket var mitt mål med studierna”, skriver en respondent. En av de intervjuade som idag arbetar som översättare uppger i samma anda att det varken fanns ”frågetecken eller tvivel om vad jag skulle bli” och att ”allt har fallit perfekt på plats”.

Trots detta gör inte minst den traditionella betoningen på fristående kurser inom humaniora att långt ifrån alla alumner har haft en så pass rak studiegång, väg till arbete eller lika entydiga mål med sin utbildning. Det finns även de respondenter som uttrycker missnöje med studiernas relevans på arbetsmarknaden eller för det valda yrket. Andra enkät- och intervjusvar vittnar snarare om personliga bildningsmotiv. Inte minst kan detta antas gälla den del av svarsgruppen som är pensionerad (drygt 4 %). Men även om sådana motiv kan spåras i stor del av svarsgruppen tycks de inte genomgående uppfattas som en motsättning till arbetslivet. Ett fritextsvar på frågan om nyttan av den ytterligare kurs som en alumn läst vid sidan av sin kandidatexamen kan få illustrera denna mer holistiska syn: ”Ju mer man studerar och förkovrar sig, ju mer bildad blir man och har därför lättare i arbetslivet och privat.” Yrkesförberedelse och individuell utveckling står med andra ord inte i motsatsförhållande utan utgör tillsammans en del av lockelsen med att studera humanistiska ämnen.

Frågan om varför man valde humaniora ställdes specifikt till dem som har examen från en annan fakultet än de humanistiska och teologiska fakulteterna, vilket omfattade 662 personer.[15] Svaren ger en god översikt över möjliga motiv till att studera humaniora. Respondenterna uppmanades att kryssa för i vilken grad de ansåg att ett antal olika anledningar hade påverkat deras val att studera humaniora och teologi på Lunds universitet. Mest slående är att nästan alla tillfrågade (98 %) uppgav att deras intresse för ämnet påverkade deras beslut att studera på HT-fakulteterna, av dessa drygt två av tre i mycket hög grad. Det personliga intresset tycks med andra ord vara en grundläggande förutsättning, åtminstone för dem med examen på annan fakultet. Men det utesluter inte andra motiv. Strax över hälften (ca 55 %) angav att ett intresse för de yrken studierna kunde leda till påverkade i ”viss”, ”hög” eller ”mycket hög” grad.

I svarsgruppen vars högsta examen kommer från en annan fakultet än

HT eller motsvarande finns också alumner vars fokus på arbetsmarknaden tycks uppenbart mindre. Drygt 45 % angav att intresse för yrkeslivet påverkat i ”låg” eller ”mycket låg” grad. Det kan i sin tur bero på att man redan har ett jobb eller har en karriär utanför humaniora i åtanke. Därtill angav ca 50 % svarsalternativet ”mycket låg grad” på frågan om studierna syftade till att komma vidare i karriären. Ungefär en tredjedel svarade i spannet mellan ”viss” och ”hög” grad på samma fråga. En jämn fördelning fanns också mellan dem som såg studierna som en introduktion till universitetsstudier (53 %) och dem som inte gjorde det (47 %). Externa faktorer spelade roll i varierande omfattning. Enbart 7 % valde att studera på HT-fakulteterna för att de uppmuntrats av arbetsgivare. Fler (42 %) angav att de påverkades av familj och/eller vänner.

Siffrorna illustrerar variationen i studenternas mål med studierna inom det humanistiska utbildningsområdet som helhet. Även om det faktum att svarsgruppen valt att utbilda sig huvudsakligen på annan fakultet troligtvis gör att tyngdpunkten förskjuts till andra motiv än arbetsmarknad, kan man samtidigt konstatera en betydande spridning i drivkrafter. Att personligt intresse och nyfikenhet är ett viktigt skäl till att man väljer att läsa humaniora bekräftas av intervjuerna.

Att dela upp svarsgruppen i studenter med eller utan siktet inställt på arbetsmarknaden är emellertid som redan antytts problematiskt. Många respondenter i samtliga fyra urvalskategorier ger i fritextkommentarer eller intervjuer intryck av att ha en mångfasetterad bild av värdet med att studera humaniora, ofta genom att kombinera olika förtjänster eller fördelar med sina studier. Andra kan se tillbaka med uppskattning på sin utbildning utan att för den skull vara nöjda med hur den värderats på arbetsmarknaden. En del ser positiva synergieffekter i yrken som ligger långt från utbildningen.

Anledningen till att man studerar humaniora kan också förändras under utbildningsgången. Det medför att det finns exempel på respondenter som funnit sig tillrätta på arbetsmarknaden trots att studieåren inte präglats av strategiska val. En intervjuad med kandidatexamen i arkeologi som idag etablerat sig på arbetsmarknaden för arkeologer framhävde att planen aldrig varit att ta en examen i ämnet men menade sig ha fortsatt eftersom studierna upplevdes som intressanta och stimulerande. Andra skiljer i in-

tervjuerna på drivkraft och värdet av studierna. En alumn med examen i teoretisk fysik beskriver sitt val att läsa litteraturvetenskap och teoretisk filosofi som ”lustinrikta[t]” och som uttryck för fritidsintressen, men uppger samtidigt att studierna utvecklade förmågan att läsa och skriva och gav andra perspektiv som var nyttiga även för karriären.

Sammanfattande punkter:

- Utbildningsområdet humaniora och teologi är stort och varierat och rymmer såväl professionsutbildningar som fristående kurser utan stark koppling till specifika yrken.
- Enkätresultaten ger vid handen att studenternas mål med studierna varierar men att en uppdelning mellan yrkesförberedelse och individuell utveckling är missvisande.
- Studenter söker sig till humaniora på grund av personligt intresse, men även i betydande grad på grund av intresse för de yrken som studierna leder till, som introduktion till högskolestudier och som vidareutbildning.

Värdet av studier i humaniora och teologi

Huvuddelen av de svarande uppger sig ha goda erfarenheter av sina studier vid HT-fakulteterna i Lund. Inom alla fyra urvalgrupperna svarar majoriteten ”ganska nöjd” eller ”mycket nöjd” på frågan om hur nöjda de är med sina studier. Sammantaget för hela svarsgruppen uppger ca fyra av fem att de är nöjda med sina studier.

Tabell 3: Nöjdhet

Examen från HT	Svarande	Andel som svarat ganska eller mycket nöjd
Kandidatexamen/-kurs (huvudområde)	867	85 %
Kandidatexamen/-kurs (ytterligare ämnen)	526	83 %
Master/magister (huvudområde)	494	78 %
Ej examen/kandidatkurs (ämnen)	727	85 %

Resultatet går att bryta ner ytterligare. Av alumner som tagit en kandidatexamen är 85 % nöjda med sitt huvudområde varav drygt 45 % ”mycket nöjda”, 3 % (eller 26 personer) uppger att de är ”mycket missnöjda”. Av dem som avslutat en kandidatexamen/kandidatkurs men läst ytterligare ämnen vid HT-fakulteterna är en något större andel (ca 85 %) nöjda med sitt huvudområde än med de ytterligare ämnen de läst (83 %). Bland alumner med en master/magisterexamen från HT-fakulteterna i Lund är 78 % nöjda med sitt huvudområde och av dessa drygt 40 % ”mycket nöjda”, 3 % (eller 15 personer) är istället ”mycket missnöjda”. 85 % av de alumner

som studerat åtminstone en kurs utan att ta examen från HT-fakulteterna är nöjda med de kurser de läst inom humaniora och teologi, varav nästan hälften (48,4 %) uppger att de är ”mycket nöjda”.

Sifforna svarar inte på varför studenter *inte* är nöjda, men några anledningar går att spåra i fritextkommentarerna när respondenterna ombads jämföra sina upplevelser av olika huvudområden eller kurser. Genomgående anges en relativt konkret anledning. Exempel inkluderar bristfällig kursplanering, missnöje med handledare och lärare, för låga eller för höga krav och för lite lärarledd undervisning. Det senare har lyfts fram som ett problem för det humanistiska utbildningsområdet men dyker mer sporadiskt upp bland fritextkommentarer och i intervjuer.[16] En del respondenter pekar specifikt ut svag koppling till arbetsmarknaden som skäl för missnöje. Sammantaget pekar fritextkommentarer och intervjuer på att en kritisk inställning i många fall emanerar ur konkreta kurserfarenheter snarare än kursinnehåll även om negativa erfarenheter av det senare också förekommer. Föga förvånande förefaller överlag lärarna viktiga för hur man upplever sina studier.

Det är värt att poängtera att många respondenter kan uttrycka sitt missnöje ur ett perspektiv, men ge positiva omdömen ur ett annat. Att man riktar kritik mot en aspekt betyder alltså inte att man tillhör de alumner som uppgett att man är ”ganska” eller ”mycket missnöjd”. Enbart ett fåtal respondenter tycks av fristextkommentarerna att döma alltigenom missnöjda. Alumner som läst fler än ett ämne på HT-fakulteterna uppger ofta att ett varit bättre än ett annat baserat på personliga erfarenheter. Exempel kan vara att man haft både bra och dåliga lärare, eller upplevt att kursupplägg fungerat väl på en kurs men brustit för en annan.

Inte heller här finns det vattentäta skott mellan individuell utveckling och yrkesförberedelse. På fritextfrågan hur upplevelserna skiljer sig mellan olika huvudområden svarar en kandidat att medan Idé- och lärdomshistoria var ”mer teoretiskt” och gav ”fantastiska diskussioner och möjlighet till personlig utveckling” uppskattades Kulturadministration för att den var mer praktisk och innehöll en givande praktikkurs. En annan respondent uttrycker besvikelse över att ”Förlagskursen” inte ledde till jobb men säger sig samtidigt vara nöjd med litteraturvetenskapen. På liknande sätt pekar en del respondenter på att utbildningarna varit nyttiga för generella eller

breda kompetenser, men att de inte gett vissa praktiska, specifika färdigheter som de saknat senare. Andra uppger istället att utbildningen varit bra för att få jobb, men inte förberett dem på jobbet i fråga.

Av fritextkommentarer och intervjuer att döma är anledningar till att man är nöjd med sin utbildning på HT i hög grad varierande. Återkommande anges att ämnet var intressant, roligt, stimulerande och givande. Mer individuellt formulerade svar förekommer regelbundet. Till exempel uppger en respondent att studierna gav ett annat sätt att tänka, något en av de intervjuade beskriver som ”en reflektionsförmåga”. Några pekar mer konkret på sin specialistkompetens och de verktyg man fått med sig. Många, om än inte alla, är entusiastiska och uttrycker sig i generella positiva ordalag. Andra pekar på att utbildningarna höll hög klass, något som kan illustreras med följande omdöme från en av de uppföljande intervjuerna:

> Det var väldigt bra studier, det var väldigt hög kvalitet, det var väldigt höga krav, det var väldigt bra lärare.

Sammanfattande punkter:

- Huvuddelen av de svarande uppger sig vara nöjda med sina studier på HT-fakulteterna i Lund.
- Genomgående anges en relativt konkret anledning till missnöje, t.ex. kursplanering, lärare, eller kravnivå. Klagomål över mängden lärarledd undervisning förekommer också men är inte en utmärkande anledning.
- Av fritextkommentarer och intervjuer att döma är anledningar till att man är nöjd med sin utbildning på HT i hög grad varierande.

Nyttan av studier i humaniora och teologi

Hur nöjd man är med en utbildning är intimt kopplat till vilken nytta man upplever att man haft av studierna. Respondenterna i alla fyra svarsgrupperna fick besvara en fråga om i vilka delar av livet de haft nytta av sina studier med fem svarsalternativ: ”Arbetsliv”, ”Samhällsdebatten”, ”Fritidsaktiviteter”, ”Privatliv” och ”Ingenstans”. Det fanns möjligheter att markera mer än ett alternativ. Resultatet ger vid handen att arbetsmarknaden är central i detta avseende men långt ifrån den enda faktorn i hur alumnerna betraktar värdet av sina studier.

Respondenter med en kandidat- eller masterexamen anger sig i påfallande hög grad uppleva en nytta i arbetslivet. I gruppen för alumner med kandidatexamen svarade 80 % att de hade nytta av sina studier i arbetslivet; för alumner med master- eller magisterexamen var samma siffra nära 83 %. I grupp 2, bestående av de kandidater som studerat ytterligare ämnen vid HT under minst en termin, uppgav 63 % att dessa studier varit till nytta för arbetslivet. Bland respondenter som inte avslutat en examen inom humaniora (grupp 4) var det drygt 55 % som ser en nytta i arbetslivet.

Med tanke på bredden av humaniorautbildningar och de skilda motiv till studier som finns hos svarsgruppen kan 80 respektive 83 % betraktas som höga siffror, även om det vore värt att följa upp anledningar till att exempelvis en femtedel av kandidaterna inte ser någon nytta i arbetslivet. Respondenterna kan tolka frågan om nytta mer eller mindre snävt genom att till exempel förhålla sig olika till yrkesspecifika kompetenser eller generella färdigheter. Att procenttalen sjunker för grupp 2 och 4 är inte förvånande eftersom det är sannolikt att en del inom dessa grupper läser fristående kurser utanför sitt huvudområde av andra skäl än för arbetsmarkna-

den, såsom till exempel av personligt intresse. Med det i åtanke kan 63 respektive 55 % betraktas som relativt höga siffror i sammanhanget. Det kan tolkas som att humanistisk kunskap upplevs som värdefull och nyttig även om målet med studierna inte i första hand var yrkesförberedelse.

Tabell 4: Nytta

	Andel alumner (%) som svarat att de haft nytta av sina studier i olika delar av livet			
Del av livet	Kandidat-examen	Kandidat-examen – ytterligare ämne	Master/ magister	Ej examen
Arbetsliv	80	63	83	55
Samhällsdebatten	54	49	43	44
Fritidsaktiviteter	44	41	35	38
Privatliv	75	74	60	76
Ingen nytta	3	8	4	5

Utöver nytta i arbetslivet ansåg sig tre av fyra (74,6 %) av gruppen med kandidatexamen ha nytta av studierna i privatlivet, över hälften (54,3 %) angav nytta för samhällsdebatten och strax under hälften (44,3 %) nytta för fritidsaktiviteter. Enbart 2,8 % eller 26 personer angav ”Ingenstans”. I gruppen med master/magisterexamen angav färre (drygt 60 %) att de hade nytta av studierna i privatlivet, liksom i samhällsdebatt (43,3 %) och för fritidsaktiviteter (34,6 %). Ytterligare ämnen vid sidan om kandidatexamen ansågs av 74 % vara nyttiga i privatlivet. Strax under hälften angav ”Samhällsdebatt” och drygt 40 % ”Fritidsaktiviteter”. I den gruppen återfanns även flest svar för ”Ingenstans” (8 %).

Svarsgruppen för dem med kurs utan examen från HT (4) kan vara särskilt intressant i sammanhanget eftersom de i sina svar sammantaget uppgav att studierna hade jämförelsevis mindre nytta i arbetslivet. Detta är också den grupp som i högst grad angett att studierna kommit till nytta privatlivet, dock inte i anmärkningsvärt högre grad än grupp 2 och 3. De anger också i lägre grad ”Samhällsdebatt” (44,3 %) och ”Fritidsaktiviteter” (38 %). En något högre andel svarar ”Ingenstans” (4,7 %).

Hos flertalet tycks humanistiska kunskaper upplevas som värdefulla i en rad sammanhang utanför yrkeslivet, och för att göra humanistiska studier rättvisa är det därför viktigt att inskärpa betydelsen av att begreppet nytta inte begränsas till arbetslivet utan tolkas bredare än så. Det är samtidigt värt att i sammanhanget understryka de humanistiska kunskapernas upplevda relevans på arbetsmarknaden. Nytta i arbetslivet följdes upp med hjälp av andra frågor i enkäten som också bekräftar bilden. De alumner i svarsgruppen (1 577 personer) som haft ett arbete under minst sex månader fick svara på i vilken utsträckning de har haft användning för sina studier vid HT-fakulteterna i arbetslivet.[17] Tre av fyra svaranden säger sig haft nytta av sina studier i arbetslivet i ”viss” (23 %), ”hög” (26,9 %) eller ”mycket hög” grad (25,8 %). Knappt en fjärdedel uppger i ”låg” (11,7 %) - eller ”mycket låg” grad (12,7 %). Det är värt att påminna om att det i de flesta fall inte rör sig om rena yrkesutbildningar eller yrkesspecifika kunskaper samt att undersökningen omfattar personer som studerat på HT under olika skeden i sin utbildningsgång. Om man jämför de alumner som har sin högsta examen från HT med dem som har sin högsta examen från någon annan fakultet uppger 65 % i den förra gruppen att de har haft användning av sina studier i ”hög” eller ”mycket hög” grad, medan samma siffra för andra gruppen är 39 % (dvs. ”hög” eller ”mycket hög” grad). En relativt hög andel upplever alltså stor nytta av sina humanistiska studier trots att deras huvudsakliga studier bedrivits vid annan fakultet.

Inom vissa yrkeskategorier upplever man en större användning av sina studier på HT. Inom yrkena lärare/pedagog, biblioteksanställd, doktorand, universitet/forskning, arkivarie, projektmedarbetare, utbildning/skolpersonal, översättare, kommunikatör, redaktion/produktion, kulturmiljövård, kulturutövning uppger mer än hälften av respondenterna att de haft nytta av sina studier från HT-fakulteterna i arbetslivet i ”hög” eller ”mycket hög” grad.

Samtliga fyra urvalsgrupper ombads utveckla nyttan av sina studier i fritextsvar. Dessa visar återigen att nytta tolkas brett av respondenterna. Kommentarerna spänner mellan ett tydligt professionsperspektiv (”Arbetar som lärare i engelska och spanska”, ”Jobbar som arkeolog”) till mer reflekterande svar. Bland de sistnämnda finns de svar som lyfter fram generella eller generiska kompetenser och färdigheter som analysförmåga,

textbearbetning, informationshantering, självständighet eller kritiskt tänkande vilket diskuteras mer utförligt nedan. Som exempel framhåller en respondent att uppsatskurserna kommer till nytta ”dagligen” tack vare att de tränat källsökning, skrivande och framställning, datainsamling och statistikhantering. Andra pekar mer allmänt på ökad eller god ”förståelse”, ”nya synsätt” eller perspektiv som upplevs värdefullt i yrkeslivet. ”Bred bildning och analytisk förmåga berikar vad man än gör!”, som en alumn uttrycker det i sin kommentar.

Andra fritextsvar betonar att någon nytta i arbetslivet är svår att peka på, men att studierna varit värdefulla på andra sätt för privat- eller samhällsliv. Detta innefattar mer generella kommentarer om att studierna berikat livet eller bidragit till personlig utveckling. ”Rent allmänt känns det som att jag har blivit en bättre människa av mina studier”, skriver till exempel en respondent på frågan om vilken nytta studierna har haft. På ett annat sätt uttrycker en alumn det som: ”Det har på många sätt öppnat mina sinnen och vidgat mina vyer.” ”Man blir helt enkelt allmänbildad och har lättare i sociala sammanhang”, skriver en respondent, ”ovärderligt i min utveckling som människa”, inskärper en annan. Återkommande är inställningen att de humanistiska studierna hjälper en att förstå större samband och olika perspektiv, vare sig detta kommer till användning i yrkesutövning eller inte. Ett annorlunda sätt att uttrycka det är, som en alumn skriver, att ha utvecklat ”ett annat tänkande och annat sätt att se på sin omvärld”. Sammantaget vittnar många liknande fritextkommentarer om att utbildningsmålet personlig utveckling upplevs som uppfyllt. En del svar tycks därför stämma in på den beskrivning som en alumn ger, nämligen att humaniora har gett nyttiga kunskaper i livet ”som är svåra att sätta ord på”.

Trots det är det många respondenter som väl fångar just vad de upplever sig ha för nytta av sina humanistiska studier. De pekar regelbundet ut konkreta situationer där kunskaper eller färdigheter aktiverats, till exempel i diskussion och kommunikation med andra, i analys av offentliga debatter och medierapportering eller för ett fördjupat personligt intresse. Flera svarande påtalar särskilt värdet för samhällsdebatten, och i en rad fritextkommentarer framhålls exempelvis förmågan att värdera utsagor och påståenden och utvecklandet av ett kritiskt förhållningssätt. En respondent po-

ängterar i linje med detta att studierna i filosofi tillhandahållit ”verktyg” att ”analysera och tolka argument som förs i samhället”, något som i sin tur bidragit till ett ökat intresse för ”vad som händer i samhällsdebatten”. En intervjuad respondent med masterexamen i översättning resonerar mer utförligt om detta:

> … man kan verkligen syna folk i sömmarna, särskilt politiska budskap och man fångar upp laddade texter och man ser igenom många inlindade, till exempel, fördomar, [...], budskap som är giftiga men kanske inte ser så giftiga ut på utsidan. Det skulle jag säga är något som jag verkligen har lärt mig inom min språkutbildning.

Många fritextkommentarer bekräftar ömsesidig nytta i arbetsliv med nytta i andra livssituationer. ”Allmänbildning har jag dagligen nytta av och kunskaperna från HT gav mig infallsvinklar att betrakta vardagliga yrkesmässiga frågeställningar från”, skriver en alumn. En annan konstaterar att utbildningen varit ”oerhört allmänbildande” och ”fördjupande” och samtidigt att den kommit till användning ”i så väl mina fortsatta studier som i arbetslivet.” Synergieffekterna som många respondenter upplever uttrycks väl av följande citat ur fritextkommentarerna:

> Jag har sällan någon större konkret nytta av att kunna grekiska utanför akademin (förutom att det är kul), men studierna har gjort mig klokare, mer bildad och gett mig värdefulla perspektiv på kulturen, samhället och tillvaron, samt tränat upp min analytiska och exekutiva förmåga. Det har jag haft stor nytta av i det mesta jag tagit mig för.

Sammanfattande punkter:

- Nytta på arbetsmarknaden är centralt, men inte den enda faktorn för hur alumnerna värderar sina studier.
- Respondenter med en kandidat- eller masterexamen anger i hög grad sig uppleva en nytta i arbetslivet.
- Alumnerna anger konkreta situationer där kunskaper eller färdigheter aktiverats, t.ex. i kommunikation, i analys av offentliga debatter eller för ett fördjupat personligt intresse.
- Fritextsvar vittnar om att nytta tolkas brett av respondenterna.

Kunskap och kompetenser

Utöver faktiska ämneskunskaper och yrkesspecifika färdigheter förväntas högskolestudier också tillhandahålla en lång rad så kallade generiska eller överförbara kunskaper och färdigheter. I centrala undersökningar vid LU ligger HT generellt högt i hur väl deras alumner anser sig ha utvecklat sådana kunskaper.[18] Samtliga respondenter fick svara på i vilken utsträckning de utvecklat följande kunskaper genom sina studier vid HT: *Självständigt identifiera, formulera och lösa problem*, *Genomföra uppgifter inom givna tidsramar*, *Betrakta och reflektera kring samhällsfenomen utifrån olika teoretiska perspektiv*, *Göra bedömningar med hänsyn till relevanta vetenskapliga, samhälleliga och etiska aspekter*, *Söka och värdera källmaterial*, *Göra muntliga presentationer*, *Göra skriftliga presentationer*, *Överblicka och sammanfatta ett stort textmaterial*. Det är värt att påminna om att svarsunderlaget inkluderar personer som bara läst en termin på HT och som därför inte kan förväntas ha upplevt samma kompetensutveckling som längre studier ger.[19] Enkäten följde även upp kompetensernas relevans i arbetslivet för den del av svarsgruppen som haft ett arbete på minst sex månader.

En stor majoritet (87,4 %) av de tillfrågade uppger att de utvecklat sin förmåga att självständigt identifiera, formulera och lösa problem i ”viss” (29,7 %), ”hög” (35,6 %) eller ”mycket hög” grad (22,1 %). Förmågan upplevs som värdefull för gruppen med arbete. Drygt 82 % menar sig ha nytta av denna kompetens i sitt arbetsliv. Lika stor andel (82 %) anser sig även ha utvecklat förmågan att genomföra uppgifter inom givna tidsramar och tre av fyra alumner som arbetat minst sex månader anser sig ha nytta av denna färdighet i sitt yrke.

Tabell 5: Kompetens

Kompetens	Andel som utvecklat kompetensen i viss, hög eller mycket hög grad (varav hög/mycket hög)	Andel som haft nytta av kompetensen i sitt arbetsliv
Självständigt identifiera, formulera och lösa problem	87 % (58 %)	82 %
Genomföra uppgifter inom givna tidsramar	82 % (53 %)	75 %
Betrakta och reflektera kring samhällsfenomen utifrån olika teoretiska perspektiv	87 % (60 %)	50 %
Göra bedömningar med hänsyn till relevanta, vetenskapliga, samhälleliga och etiska aspekter	85 % (57 %)	54 %
Söka och värdera källmaterial	86 % (61 %)	64 %
Göra muntliga presentationer	73 % (37 %)	60 %
Göra skriftliga presentationer	89 % (67 %)	67 %
Överblicka och sammanfatta ett stort textmaterial	90 % (66 %)	64 %

Ännu fler (87 %) anser sig ha utvecklat förmågan att betrakta och reflektera kring samhällsfenomen utifrån olika teoretiska perspektiv, medan något färre, runt hälften, säger sig haft nytta av denna kompetens i arbetslivet. Att göra bedömningar med hänsyn till relevanta vetenskapliga, samhälleliga och etiska aspekter är något som 54,5 % anser sig ha nytta av i arbetslivet och som 85 % av samtliga svarande säger sig ha utvecklat genom sina studier. Ungefär lika många (86,2 %) anser sig ha tränat upp sin förmåga att söka och värdera källmaterial, och nära två av tre (63,6 %) har upplevt detta som en värdefull egenskap inom ramen för sitt arbetsliv. Av det statistiska underlaget att döma finns det därmed en viss skillnad mellan hur användbara de teoretiska och de praktiskt-metodologiska färdigheterna upplevs vara för arbetslivet, men sammantaget upplever majoriteten att de breda kompetenserna kommer väl till pass i yrkesutövningen.

Av respondenterna uppger 73,7 % att de tränat sig i att göra muntliga presentationer och nästan nio av tio i skriftliga presentationer i ”viss”, ”hög” eller ”mycket hög” grad i samband med sina studier. En skillnad är

att enbart ca 13 % angett det sistnämnda alternativet avseende muntliga mot nära var tredje alumn för skriftliga. 59,6 % respektive 66,9 % anser att de haft nytta av förmågan att göra muntliga och skriftliga presentationer i yrkeslivet. Över 90 % av de tillfrågade upplever att de lärt sig överblicka och sammanfatta ett stort textmaterial, varav två av tre svarar i ”hög” eller ”mycket hög” grad. 63,7 % finner detta användbart i sitt yrkesliv.

Bilden av att många respondenter upplever att de utvecklat generiska kompetenser bekräftas av såväl enkätens fritextkommentarer som av intervjuerna. På frågan om vad det viktigaste som man tagit med sig från sina studier på HT är svarar en masterstudent ”ett kritiskt och analytiskt tänkande” men också förmågan att hantera stora mängder data och se mönster i dessa. När en alumn med kandidatexamen ombads utveckla på vilket sätt studierna varit nyttiga blir svaret just: ”Generella kompetenser” vilket också exemplifieras med ”Analytisk förmåga”, ”Tillskansa mig information” och ”Språkligt självförtroende.” En annan respondent framhåller i en fritextkommentar att ”metod”, ”analys”, och ”läsvana” är nyttiga avseende arbetslivet. I en intervju poängterar en alumn att ”[d]et kritiska tänkandet och förhållningssättet har varit till stor nytta i arbetslivet”.

En alumn som idag arbetar som kommunal tjänsteman betonar särskilt textanalys som ”oerhört värdefullt” för arbetslivet, något personen anser ”kunde understrykas mer.” En annan respondent betonar nyttan av textanalys ”i alla delar av mitt liv”. Mer i detalj beskriver en av de intervjuade hur det varit möjligt att dra stor nytta av närläsning och förmågan att kontextualisera och ge perspektiv på texter. En respondent beskriver det som att studierna genom dessa färdigheter ”genomsyrar” den egna personligheten och ger perspektiv på allt:

> [A]tt närma sig ett problem, analysera fakta och ta sig an samhället ur ett längre perspektiv och därigenom finna förklaringar till varför Sverige och samhället ser ut som det gör.

Liknande syn på sina kunskaper ger en respondent ur svarsgruppen för alumner med kandidatexamen:

> Kurserna i historia är mycket allmänbildande, vilket är användbart i alla lägen. Dessutom lär man sig källkritik, att resonera och argumentera samt att planera och skriva längre texter. Även att ta fram det viktigaste ur stora textmassor och presentera det på ett överskådligt och tydligt sätt.

Ett likande omdöme ges om litteraturvetenskap:

> Speciellt litteraturvetenskap har gett mig större referensramar. Humaniora och dess effekter går kanske inte att mäta, speciellt inte i det korta loppet. Hur man formulerar sig, hur man kan tänka olika sammanhang – allt har med kognitiva och sociala funktioner som arbetslivet efterfrågar.

Fritextsvaren vittnar också om att de generella kunskaperna kan värderas i förhållande till de specifika ämneskunskaperna. En respondent uppger sig alltid ha ”stor nytta av de generella kunskaperna”, exemplifierat med förmåga att hålla deadlines, snabb kunskapsinhämtning och informationssökande, men menar samtidigt att det är ”betydligt svårare att få jobb på specialiseringen analys av kultur eller teoretiskt kunnande om film.” En annan svarande poängterar att medan kunskapen om Europa eller tyska språket inte kommer till användning i yrket, har studierna påverkat ”hur jag arbetar; att hålla deadline, strukturera projekt, osv.” Skrivförmåga och informationsinhämtning framhålls också av en av de intervjuade alumnerna, som även uppger att studierna gett ”grundläggande färdigheter för att bedriva journalistisk verksamhet.” Även i yrken som till synes ligger långt från utbildningen upplever många att deras utbildningar är viktiga. ”Teologi handlar om språklig analys. Det använder jag varje dag som advokat”, skriver en alumn. Att dessa kunskaper är utmärkande för humaniora är det några respondenter som påpekar: ”Som alltid i humaniora så lär man sig också att läsa och ta in stora mängder information snabbt och sammanställa det på ett strukturerat vis.” En del respondenter framhåller även de specifika ämneskunskaperna. Inte minst gäller detta för språk.

> Språkkunskaper har jag nytta av både som yrkesmänniska och privatperson.

Sammanfattande punkter:

- Alumnerna har i hög grad lärt sig generiska färdigheter som självständigt arbete, tidsplanering, samhällsanalys, källkritik, informationshantering och presentation genom sina studier. En stor andel uppger att de har haft nytta av dessa kunskaper och kompetenser i sitt yrkesliv.
- I fritextkommentarer och intervjuer stärks bilden av att humanistiska studier övar analytisk och kritisk förmåga och att dessa förmågor kommer till användning i arbetslivet.

Arbetsmarknad

Enkäten innehöll en rad frågor som handlade om kopplingen mellan studier och arbetsmarknad.[20] Av de respondenter som avslutat sina studier inom humaniora och teologi har nära nio av tio (88 %) haft ett arbete som varat minst sex månader. Av dessa uppgav 67,5 % att arbetsuppgifterna under den senaste månaden motsvarar utbildningsnivån. 42,8 % menar att arbetet helt eller till största delen stämmer överens med inriktningen på utbildningen och 29,5 % att den överensstämmer ”till viss del”. 27,6 % anger att arbetet är inom annat område än utbildningen var inriktad mot. Det är här värt att påminna om att svaren inkluderar alumner som inte tagit examen i humaniora och teologi. På frågan om vilken den huvudsakliga sysselsättningen var under den senaste månaden svarade 52,7 % *förvärvsarbete* och 18,8 % att de studerade.[21]

De alumner (1 577 personer) som haft ett arbete som varat minst sex månader har fått följdfrågor om sina erfarenheter på arbetsmarknaden. Omkring en tredjedel (32 %), hade arbete när utbildningen avslutades och ytterligare 42 % fick jobb inom 6 månader efter att studierna avslutades. För knappt 11 % tog det längre tid än 12 månader att skaffa jobb. Enkäten innehöll även en fråga om arbetslöshet sedan studiernas avslutande. Över hälften (51,7 %) svarade nej medan ca 35 % uppgav att de varit arbetslösa upp till 6 månader och 8 % mellan 7 och 12 månader. 3 % var arbetslösa mellan 13 och 24 månader och 2 % längre än det. Enbart 2,7 % eller 54 personer svarade att de varit arbetslösa under den senaste månaden vid tiden för besvarandet av enkäten.

På frågan om hur nöjd man var med nuvarande sysselsättning svarade drygt 74 % ”ganska” eller ”mycket nöjd”, varav 40 % det senare alternativet. Den största arbetsmarknadssektorn var privat sektor (33,6 %), följt av statlig (25,9 %) och kommunal sektor (24,6 %). Ca 74 % uppger anställ-

ningsformen *tillsvidareanställning/fast anställning*. En femtedel uppger att de har haft chefsuppgifter under den senaste månaden.

I ett försök att precisera den viktiga men delvis svåranalyserade kopplingen till arbetsmarknaden för humanister kan det vara värt att titta närmare på ett urval baserat på personer i åldersgruppen 30-34 som avslutat sina studier och tagit ut en examen från HT-fakulteterna i Lund. Det är en kategori med någorlunda aktuella erfarenheter i en situation i livet där övergången mellan studier och arbetsmarknad kan förväntas. I denna urvalsgrupp (322 personer) angav 93% att de haft ett arbete som varat minst sex månader efter avslutade studier. 72 % antingen hade jobb vid studiernas slut eller fick jobb inom sex månader. 83% uppgav *förvärvsarbete* som huvudsaklig sysselsättning. Av dessa menade i sin tur ca 70% att arbetsuppgifterna motsvarade utbildningsnivån.[22] I likhet med den totala svarsgruppen angav drygt 40% att arbetet helt eller till största delen stämde överens med inriktningen på utbildningen. En tredjedel uppgav att arbetet stämde överens ”till viss del” och en dryg fjärdedel att arbetet var inom ett annat område än utbildningens inriktning.[23] Utsnittet stämmer alltså påfallande väl med den större svarsgruppen.

Varje svarskategori fick även frågan i vilken utsträckning studierna påverkat respondentens möjlighet att få jobb. I svarsgrupp 1, alumner med kandidatkurs/kandidatexamen, svarade (27,8 %) ”i mycket hög” grad och sammanlagt 72,5 % i ”viss”, ”hög” och ”mycket hög” grad. Cirka en femtedel svarade i ”låg” eller ”mycket låg” grad.[24] Motsvarande siffror för svarsgrupp 2, dvs. alumner som läst ytterligare ämnen på HT utöver sin kandidat, var lägre: 54,9 % svarade att dessa kurser påverkat möjligheten att få jobb i ”viss”, ”hög” och ”mycket hög” grad, varav flest i förstnämnda kategori (28,8 %).

I svarsgrupp 3, alumner med master/magisterexamen, svarade nära 40 % att studierna påverkat möjligheterna att få jobb i ”mycket hög” grad. Drygt 19 % svarade därtill ”viss grad” och drygt 20 % i ”hög” grad. Sammanlagt tyckte därmed ca fyra av fem i svarsgruppen att studierna gynnsamt påverkat möjligheterna att få jobb.[25] Mindre än 15 % tyckte inte att studierna förbättrat utsikterna på arbetsmarknaden. Om man plockar bort de respondenter (7,1 %) som svarade att frågan inte var tillämplig ser siffrorna istället ut som i tabellen nedan.

Tabell 6: Studiernas påverkan på möjlighet att få jobb

Examen på HT	Svar	Andel som svarat i viss, hög, eller mycket hög grad
Kandidatexamen/-kurs	802	78 %
Kandidat, ytterligare ämnen	486	59 %
Master/magister	462	84 %
Ej examen	606	43 %

Svarsgrupp 4, alltså de respondenter som läst kurser vid HT utan att ha tagit examen, angav i lägst grad att studierna varit nyttiga på arbetsmarknaden. Mönstret går igen på frågan om studierna påverkat möjligheterna på arbetsmarknaden. En stor del av svarsgruppen svarar att studierna påverkat möjligheterna i ”mycket låg” (27 %) eller ”låg” grad (20,8 %). Mindre än 15 % svarade ”i hög” eller ”i mycket hög” grad, och 16,5 % upplevde att frågan inte var tillämplig. Var femte angav att studierna påverkat ”i viss” grad. Enkätsvaren antyder alltså en korrelation mellan utbildningsnivå (inom humaniora och teologi) och etablering på arbetsmarknaden. Att individer med huvudområde inom andra utbildningsområden inte anser att deras humanistiska studier ökat deras chanser att få jobb i samma utsträckning som de med examen är mindre förvånande.

I fritextkommentarer fördjupar flera av respondenterna på vilket sätt deras utbildningar påverkat möjligheterna att få jobb. En grupp uttrycker tvekan om studiernas betydelse för sin etablering på arbetsmarknaden eller ser mer indirekta samband. Några pekar även på mer allmänna hinder såsom att erfarenhet efterfrågas eller behovet av kontakter för att få in en fot på arbetsmarknaden. Flera svarande kommenterar att deras arbetsmarknad är begränsad. Andra uppger att kopplingen varit mer självklar, exempelvis bibliotekarier, översättare, präster och lärare.

Särskilt värda att nämnas är de respondenter som ger uttryck för utmaningar i hur deras utbildningar uppfattas. ”Arbetsgivare har nog svårt att förstå vad programmet har gett mig för färdigheter”, skriver en respondent i kandidatgruppen. En annan skriver: ”Det är svårt att få jobb med en examen i humaniora. Samhället har inte förståelsen för vilka färdigheter man utvecklar och hur breda kunskaper man egentligen får.” Ytterligare en

alumn konstaterar att kandidatexamen gav ”en bra samhällsförståelse och ett arbetssätt som jag har haft nytta av när jag arbetat” men samtidigt att utbildningen inte var tillräcklig för att jobba inom området i fråga. En respondent resonerar om hur studierna å ena sidan visar arbetsgivaren att man har en viss nivå av självdisciplin och att man ”kan hantera tyngre material” men att arbetsgivare också kan bli avskräckta om man söker enklare arbeten, eftersom de då kan misstänka att man inte kommer att vara kvar på arbetsplatsen någon längre tid eller kommer att kräva högre lön.

De alumner (1 577 personer) som haft ett arbete som varat minst sex månader fick även frågan i vilken utsträckning en rad aktiviteter under studietiden påverkat möjligheterna att få jobb. Drygt 30 % angav att arbetsplatspraktik påverkat i ”viss”, ”hög” eller ”mycket hög” grad. Dock svarade nästan 45 % att de inte utfört någon praktik. 25 % av de respondenter som utfört studier utomlands (48 % av svarsgruppen) angav att det påverkat i ”viss”, ”hög” eller ”mycket hög” grad. Motsvarande siffra för engagemang i studentorganisation var ca 16 %.

Slutligen fick gruppen även möjlighet att ange vilka sorts kurser de skulle haft nytta av som kompetensutveckling i sitt arbetsliv (möjlighet att ange flera alternativ gavs). Nästan hälften (47,9 %) svarade *projektledning* och 43 % angav *digital informationshantering och kommunikation*. En tredjedel svarade *pedagogik* och något färre *juridik* (27,6 %) och *ekonomi* (25,8 %). 28 % svarade att de även skulle haft nytta av ytterligare kunskaper i de ämnen de studerat på HT-fakulteterna och 22 % angav *annat språk än svenska*.

Sammanfattande punkter:

- Av de respondenter som avslutat sina studier inom humaniora och teologi har nära nio av tio haft ett arbete som varat minst 6 månader. Tre av fyra hade eller fick jobb inom sex månader efter studierna avslutades. Få har varit arbetslösa under längre tid.
- En betydande majoritet av alumner med kandidat- och masterexamen upplever att studierna gynnsamt påverkat möjligheten att få jobb.
- Fritextkommentarer och intervjuer vittnar om utmaningar på arbetsmarknaden kopplat till okunskap om humanistiska utbildningar.

Identitet

Avslutningsvis ställdes frågan till de alumner som svarat att deras huvudsakliga sysselsättning den senaste månaden varit förvärvsarbete hur de uppfattar sin identitet som humanist eller teolog i relation till det arbete de haft den senaste månaden. Var fjärde anser identiteten som ”ganska svag”, nästan lika många (23,6 %) ser den som ”ganska stark”. Fler, nästan var femte, ansåg den vara ”mycket stark” jämfört med de svarande som ansåg den ”mycket svag” (14,2 %). 18 % svarade att de inte identifierade sig som humanist eller teolog. Det breda urvalet kan i viss mån förklara spridningen av svar.

Frågan ställdes även under intervjuerna. Sammantaget tycktes många bli överraskade av frågan och tveksamma och nekande svar är vanligt förekommande. I några intervjuer framkommer att identiteten varit tydligare under studietiden men därefter blivit svagare. Ett antal av de intervjuade respondenterna menar att identiteten kom till uttryck i förhållande till en mer oförstående omgivning. En respondent som läst både språk, teologi och litteraturvetenskap menar sig ha mött ”ett visst humaniorafördakt” och att det blev en del av identiteten att hantera uttryck för detta. En alumn med masterexamen i kulturanalys utvecklar ett liknade resonemang i sin intervju:

> Jag är humanist och jag identifierar mig med att vara en humanist. Alltså, det är väl också för att man alltid måste förklara vad det är man har pluggat. Att den identiteten cementeras lite, man har pluggat massor av konstigt liksom som man måste förklara och förtydliga värdet i det.

En av de intervjuade som studerat språk och litteraturvetenskap kopplar även frågan till arbetsmarknaden och efterlyser tydligare arbetslivskoppling

och kunskap om vad humanister kan bli: ”Det är ju alltid svårt när man inte får en yrkestitel.”

För att följa upp frågan om identitet och arbetsmarknad gjordes ett nytt urval bland de alumner som valt svarsalternativet ”mycket stark” på frågan om hur det uppfattade sin identitet.[26] Av dessa sammanlagt 200 personer, alltså ungefär en tiondel av den totala svarsgruppen, uppgav 197 att de haft något arbete (inkl. forskarstudier) som varat minst sex mån efter avslutade studier. Den här urvalsgruppen har en hög utbildningsnivå. 103 personer (52 %) av de 197 har en magister- eller masterexamen som sin högsta examen och 24 personer (12 %) en lic- eller doktorsexamen. Mer än 80 % av de 197 har sin högsta examen inom humaniora eller teologi.

I den här gruppen ser man överlag en starkare koppling till arbetsmarknaden. 121 personer eller 62 % uppger sig vara ”mycket nöjda” med sin nuvarande sysselsättning, ytterligare 30 % att de är ”ganska nöjda”. Resterande anger att de är varken nöjda eller missnöjda och därmed inga att de är ”ganska” eller ”mycket missnöjda”.[27] Statlig och kommunal sektor står för 33 % respektive 30 % av gruppens arbetsmarknad, medan 22 % jobbar inom den privata sektorn. Drygt 5 % jobbar inom ideell eller idéburen sektor. Ett urval av de yrken som redovisas är pedagog, lärare, bibliotekarie, doktorand, adjunkt, forskare, lektor, administratör, handläggare, arkivarie, rektor, projektassistent, projektledare och projektutvecklare, koordinator, översättare, förlagsadministratör, språkkonsult, utredare, redaktör, journalist, antikvarie, intendent och författare. En övervägande majoritet (84 %) anser att de arbetsuppgifter de haft den senaste månaden motsvarar den egna utbildningsnivån, och 71 % (139 personer) uppger att arbetet är helt eller till största del inom inriktningen för utbildningen. 21 % anger istället att arbetet ”till viss del” är inom inriktningen och 8,6 % att arbetet är inom ett annat område än utbildningen var inriktad mot.

Även vad gäller kompetenser och färdigheter uppger den här urvalsgruppen sig ha utvecklat sådana i större utsträckning än den totala svarsgruppen. 163 av 197 eller 82 % anser att de utvecklat förmåga att självständigt identifiera, formulera och lösa problem i ”hög” eller ”mycket hög” grad, 135 personer (68,5 %) att de blivit bättre på att genomföra uppgifter inom givna tidsramar i ”hög” eller ”mycket hög” grad. Samma svar (hög/mycket hög) ger 145 av 197 (73,6 %) på frågan i vilken omfattning de lärt

sig betrakta och reflektera kring samhällsfenomen utifrån olika teoretiska perspektiv, 151 (76,6 %) för bedömningar med hänsyn till relevanta vetenskapliga, samhälleliga och etiska aspekter, 154 (78 %) på frågan i vilken grad de har lärt sig söka och värdera källmaterial. Precis som i svarsgruppen i övrigt upplever fler (177 personer, ca 90 %) att de tränats i att göra skriftliga presentationer i hög/mycket hög grad än i muntliga (97 personer, 49 %). 178 eller ca 91 % av de personer som uppgett sig ha en mycket stark identitet som humanist anser att de utvecklat färdigheter i att överblicka och sammanfatta ett stort textmaterial i ”hög” eller ”mycket hög” grad, varav 110 personer i den senare kategorin.

De flesta av dessa humanister har markerat att de har nytta av dessa kunskaper i sitt arbetsliv. Exempelvis har nio av tio markerat självständigt identifiera, formulera och lösa problem och 84 % genomföra uppgifter inom givna tidsramar. Övriga färdigheter har markerats av mellan 146 och 161 av de svarande, med undantag av betrakta och reflektera kring samhällsfenomen utifrån olika teoretiska perspektiv som markerats av 129 och muntliga presentationer som markerats av 139. Sammantaget visar den här närstudien att de alumner som upplever sin identitet som humanist som mycket stark också har en starkare koppling till arbetsmarknaden, anser att arbete och utbildning matchar i högre grad och har tillgodogjort sig breda kunskaper i större utsträckning än svarsgruppen i övrigt.

Sammanfattande punkter:

- Många alumner betraktar sig inte i första hand som humanister eller teologer.
- Personer med stark humanistisk identitet har överlag en starkare koppling till arbetsmarknaden. De upplever större tillfredställelse med sina arbeten och anser att studierna bättre motsvarar nuvarande anställning än svarsgruppen i stort. Även vad gäller kompetenser och färdigheter uppger gruppen sig utvecklat dessa i större utsträckning.

SC
CAMPUS FÖR HUMANI

II.

Lönsamma studier och nyttiga kunskaper – en analys av humanioras potential i samhället

HT-fakulteternas alumnundersökning tillhandahåller ett rikt underlag beträffande humanisters situation efter examen och den roll som deras humanistiska studier spelar för såväl arbetsliv som privatliv. Vare sig man väljer att betona studiernas relevans och gångbarhet för arbetsmarknad eller kunskapernas betydelse för individuell utveckling finns det fog för optimism. Det stora flertalet är nöjda, har stimulerats av sina studier, har hittat en plats på arbetsmarknaden och har användning av de kunskaper och färdigheter som studierna tillhandahållit. Det finns goda skäl att tolka resultaten positivt och i linje med en samtida tendens att tillskriva en dynamisk samhällsrelevans för humaniora i Sverige. Undersökningen stödjer uppfattningen att humaniora kan och bör betraktas som lönsam och nyttig för både samhälle och individ.

Lönsamhet och nytta är förstås inte ord som traditionellt förknippats med humanistiska studier.[28] Men alumnundersökningen tycks inte ge stöd åt någon annan slutsats.[29] För det stora flertalet har det lönat sig att studera humaniora och studierna kommer till nytta i och utanför arbetet. Såväl fleråriga programstudier som fristående kurser fyller viktiga syften och upplevs som relevanta. Humanistiska studier är uppenbart inte enbart andligt berikande, personligt utmanande eller roliga (även om de också tycks vara det). Deras värde uppfattas inte genomgående som vare sig undflyende eller intuitivt för studenterna utan konkret. Vare sig begreppen tolkas snävt eller brett visar studien att humaniora har mycket att erbjuda individ och samhälle. Ju vidare man tolkar begreppen nytta och lönsamhet desto större blir humanioras relevans.

Denna tolkning bygger på att den högre utbildningens syfte och mål är bredare än – men också inkluderar – yrkesutbildning och yrkesförberedelse. Såväl i enskilda fall som mer övergripande visar enkätens resultat att för att göra humaniora rättvisa som utbildningsområde måste man bejaka både dess roll för arbetsmarknaden och för individens utveckling. Ett ensidigt betonande av endera av dessa funktioner riskerar därför att ge en missvisande bild av humanioras betydelse för samhället i stort. Som påpekades i rapportens inledning ingår båda dessa utbildningsmål i högskolans uppdrag.

Tolkningen bygger också på att breda och överförbara kunskaper uppvärderas för såväl arbetsmarknad som individens utveckling och samhällsroll. Den uppfattningen är inte kontroversiell. I utredningen *Högre utbildning under 20 år* från 2015 skriver Lars Haikola:

> Det är rimligt att tolka lagtexten så att ”kunskaper och färdigheter, … förmåga till självständig och kritisk bedömning, förmåga att självständigt lösa problem samt förmåga att följa kunskapsutvecklingen” utgör en väsentlig aspekt av individens utveckling. Det klassiska bildningsidealet inbegriper inte bara breda kunskaper och färdigheter *per se*, utan också att dessa kunskaper och färdigheter sammanfogas till en helhet – integrerade av och i individen[...]. Kunskap, färdighet, bildning och personlighetsutveckling är intimt förknippade med varandra.[30]

HT-fakulteternas undersökning ger tydligt stöd för att humaniora tränar studenter i breda och användbara färdigheter. I dessa ingår i enlighet med Haikolas tolkning såväl färdigheter användbara i yrkes- och samhällsliv som kunskaper som ger individuell utveckling eller, för att använda ett begrepp som ofta förknippats med humaniora: bildning. Individens utveckling bör alltså med detta tolkas förhållandevis brett, men inte i första hand som ”andlig förkovran”. Båda dessa mål kan snarare betraktas som i hög grad riktade mot samhälleliga behov. Individuell utveckling är en förutsättning för en positiv samhällsutveckling, inte minst eftersom konflikter och gränsdragningar inom och mellan kulturer i allt högre grad kan kopplas till frågor som rör information, kunskap och vetenskap.[31] På samma sätt

bör man inte upprätthålla en skarp skiljelinje mellan nytta för individ och nytta för arbetsmarknaden.

Trots att yrkesförberedande och generell examen ofta ställs mot varandra, något som innebär en strukturell nackdel för humaniora, är det lätt att hitta stöd för att breda kompetenser efterfrågas av samhället. Universitetskanslersämbetets (UKÄ) årsrapport 2020 inleder med att konstatera:

> UNIVERSITET OCH HÖGSKOLOR spelar och kommer att spela en viktig roll för samhällets kompetensförsörjning både nu och i framtiden, men också för individens kunskapsinhämtning och strävan efter bildning och utveckling. Stora krav ställs därför på högskolan som måste kunna möta en mångfald av behov, både vad gäller spets och bredd.[32]

Följden av en sådan syn blir i sin tur att även studenternas mål med sina studier liksom variationen inom utbildningsområdet humaniora och teologi måste tas i beaktande när man utvärderar värdet av humanistiska utbildningar. Detta görs sällan. Det humanistiska utbildningsområdet präglas som helhet inte av professionsutbildningar även om de som finns ofta glöms bort. Om inte alla studenter väljer humanistiska utbildningar med ambitionen att etablera sig på en specifik del av arbetsmarknaden kan jämförelsen med andra utbildningsområden lätt bli haltande. Att skaffa sig en bred och användbar utbildning måste betraktas som ett i samhällets ögon önskvärt mål, även om matchningen med ett specifikt yrke inte är på förhand given. Att humaniorautbildningar är sinsemellan olika medför att de också i varierande grad svarar mot målen yrkesförberedelse och individuell utveckling. Svårigheten att dra alla dessa utbildningar över en kam är uppenbar, och när de buntas ihop i statistiska prognoser döljs humanioras bredd.[33] Kopplingen mellan studier och arbetsliv kräver nyanserad förståelse av samtliga parter; studenterna, arbetsgivarna och utbildningsansvariga.

Den variationsrikedom som är utmärkande för humaniora bör inte betraktas som ett problem, tvärtom. Humanister tränas i en rad förmågor som efterfrågas på arbetsmarknaden.[34] De har därmed en bred repertoar och denna repertoar bör betraktas som en styrka vid sidan om värdet av humanistiska sakkunskaper inom exempelvis historia, etnologi, arkeologi,

litteratur, språk, filosofi och religion. Ur undersökningens resultat framträder ett symbiotiskt förhållande mellan arbetsmarknad och individuell utveckling. Svaren vittnar om humanioras kapacitet att fylla flera syften samtidigt, tilltala olika individer på olika sätt och skapa synergieffekter.[35]

Humaniora i offentligheten – en paradox?

Studier har visat att allmänheten har dålig kunskap om vad humaniora är. Det kan tyckas något av en paradox. Humanistiska frågeställningar och analyser har en given plats i offentligheten och engagerar människor genom samtal och inspel i tv, radio, tidningar, podcasts och på internetforum. Humanistisk kunskap cirkulerar genom film- och tv-produktioner, bloggar, böcker och tidskrifter. Humanister utmärker sig genom att i högre grad än andra forskare delta i offentligheten genom seminarier, intervjuer, föreläsningar och föredrag.[36] Intresset för humanistisk kunskap bekräftas av enkäten. Hela 98 % av de respondenter som fick frågan om varför de sökt sig till studier i humaniora angav intresse som anledning till att de valde att läsa humaniora.

Trots detta är det för många oklart vad humaniora faktiskt är för något.[37] I regelbundna undersökningar som föreningen Vetenskap & Allmänhet genomför om svenska folkets inställning och kunskap om olika vetenskapsområden hamnar humaniora återkommande sist – *men* inte huvudsakligen för att de svarande saknar förtroende för humaniora utan för att de helt enkelt saknar uppfattning.[38] Flera förklaringar är tänkbara. Även om begreppet humaniora i grund och botten syftar på en organisatorisk konstruktion som samlar en lång rad sinsemellan olika ämnen, är det inte ovanligt att det används i svepande och närmast intuitiv bemärkelse. Humaniora har historiskt laddats med olika betydelser och förändras därtill i snabb takt. Nya humanistiska utbildningar och forskningsområden har inrättats i takt med samhällelig utveckling. Medicinsk humaniora, miljöhumaniora och digital humaniora ger tydliga exempel på detta, liksom utbildningar som digitala kulturer och forskningsprojekt om artificiell intelligens. Att kunskapsområdet upplevs som diffust kan vara en bidragande orsak till att humanioras roll i samhället i sin tur upplevts som oklar

och vice versa. För nyutexaminerade humanister kan problemet bli uppenbart i mötet med arbetsmarknaden.[39] Den humanistiska identiteten är som påvisas av enkät- och intervjusvar i många fall tämligen svag och därtill inte starkt kopplad till någon yrkesidentitet.[40]

Den här paradoxen blir än tydligare om man betraktar hur stor del av den totala utbildningsmängden som utgörs av humaniora. Som framgår av enkätsvar och intervjuer arbetar därtill humanister framgångsrikt inom en lång rad samhällssektorer, i såväl privat som offentlig sektor. Varje år väljer tiotusentals studenter humaniora, och om alumnundersökningen speglar gruppen i stort är majoriteten nöjda med sin utbildning. Det stora flertalet anser sig ha övat upp färdigheter som de använder både i arbets- och privatliv. Den humanistiska kunskapens ställning borde stärkas för varje studentkull som går ut i arbete och samhällsliv. Men så tycks inte vara fallet.

Paradoxen kan delvis förklaras av svårigheten att jämka det som idéhistorikern Anders Ekström kallat humanioras två motsägelsefulla berättelser, en som handlar om högskolesektorns och därmed humanioras stora expansion och en som är präglad av ängsligheten över att ideligen ifrågasättas på basis av nytta och relevans.[41] Trots humanisters starka mediala och samhälleliga närvaro har det mer övergripande samtalet om humaniora ofta varit negativt konnoterat. Detta samtal har en lång historia.[42] Fortfarande är det vanligt att humaniora i bred bemärkelse debatteras relativt schablonartat och efter svårrubbade mönster som etablerats under större delen av 1900-talet.[43] Hur humaniora beskrivs och förhandlas får förstås konsekvenser för hur det uppfattas och värderas vilket i sin tur påverkar studentrekrytering, förväntningar och erfarenheter av studier, humanioras ställning på arbetsmarknaden och humanistens yrkesidentitet.

Icke desto mindre har det senaste decenniet kännetecknats av att de röster som argumenterar för värdet av humanistiska studier världen över blivit mer talrika, nyanserade och efterhand självsäkra.[44] En viktig del av dessa försvar grundar sig i argument för att humanistiska kunskaper och färdigheter är eftertraktade på arbetsmarknaden och att många humanister får jobb inom en lång rad sektorer. Rapporten *Qualified for the Future: quantifying demand for arts, humanities and social science skills*, publicerad 2020 av The British Academy, är ett illustrativt exempel på denna nya argumentationslinje:

> Graduates who study arts, humanities and social science disciplines are highly employable across a range of sectors and roles. They have skills employers value – communication, collaboration, research and analysis, independence, creativity and adaptability – and are able to build flexible careers which may move across a number of areas of employment while remaining resilient to economic downturns. They are employed in sectors which underpin the UK economy and are among the fastest growing – financial, legal and professional services, information and communication, and the creative industries – as well as in socially valuable roles in public administration and education.[45]

Svaren från de drygt 2 000 alumner som svarat på HT-fakulteternas enkät pekar i samma riktning. Sammantaget visar de att humaniora på många sätt har en självklar roll i samhället.

Mellan arbete och bildning

Resultaten av den undersökning som HT-fakulteterna gjort bryter på flera sätt mot det invanda sätt på vilket humanioras plats i samhället har kommit att diskuteras under lång tid i Sverige. Som idéhistorikern Hampus Östh Gustafsson nyligen visat har humaniora under nästan hundra år betraktats som ett problem för det framväxande svenska välfärdssamhället och dess demokratiska samhällsordning.[46] Trots att läget idag är ett annat framställs humanioras roll, värde eller nytta allt som oftast i förhållande till bestämda navigeringspunkter. Två sådana navigeringspunkter är just mellan arbetsmarknad och bildning. ”Det finns”, skrev författarna i *Humaniora i yrkeslivet,* föregångaren till denna rapport som publicerades 2008, ”en välbekant föreställning om humaniora som en introvert form av lyxstudier som må vara lustfyllda, men som saknar praktiskt användning och därför inte lönar sig på arbetsmarknaden.”[47] Motsatsförhållandet ska inte överdrivas. I rapporten *Humanities World Report* från 2015 konstateras till exempel att många humanister världen över framhåller humanioras samhälleliga värde.[48] Men det hindrar inte att en gränsdragning mellan arbete och bildning ibland får stor uppmärksamhet och genererar intensiv diskussion. Problematiken förstärks som nämnts sannolikt av variationen i det humanistiska utbildningslandskapet, men också av mediala narrativ.

Det påtalas ibland att humanister – till skillnad från företrädare för andra kunskapsområden – sällan talar med en röst och en förklaring är olika ämnestraditioner och kunskapssyn. Det är därför tämligen vanligt att humanister i offentligheten sinsemellan debatterar just denna skiljelinje utifrån motstridiga positioner, ibland i sällskap av journalister, politiker och näringslivsföreträdare. Mer sällan har diskussionerna utgått från studenternas erfarenheter och bara i undantagsfall från mer omfattande undersökningar. Det kan i sin tur skymma värdefulla aspekter av humanioras roll i samhället. Alumnundersökningen tecknar en mer komplex och mångfasetterad bild av de humanistiska studiernas betydelse.

Från humanioras företrädare har det av förståeliga skäl funnits en ovilja att acceptera målbilder som formuleras enbart på arbetsmarknadens villkor. Kritik mot att ord som arbetslivsanknytning och anställningsbarhet letat sig in i diskussionerna, inte minst i samband med Bolognaprocessen, har till stor del kommit från den humanistiska yrkeskåren där sådana ord ibland kommit att utgöra motsatser till värden som individuell utveckling, bildning och nyfikenhet.[49] När konflikten dras till sin spets har humanioras särart ställts mot dess släktskap med övriga vetenskaps- och utbildningsområden.[50] Men ur studenternas perspektiv kan polemiken skjuta bredvid målet. Redan i *Humaniora i yrkeslivet* konstaterades att:

> Även om kåren av humanistiska universitetslärare ofta framhåller vikten av bildning för bildningens egen skull och därför ogärna intar ett instrumentellt förhållningssätt till sina ämnen, förefaller de kunskaper och kompetenser som utbildningarna ger ändå fylla utomakademiska syften på arbetsmarknaden.[51]

På liknande sätt argumenterade författarna Anders Ekström och Sverker Sörlin i boken *Alltings mått* (2012) för att ”den humanistiskt utbildade arbetskraften är stor och verksam inom många både väletablerade och nya fält.”[52] Men författarna har även uppmärksammat att ”humanioras talan” nästan uteslutande förs av universitetsanställda ”som ofta helt saknar erfarenhet från andra delar av den humanistiska arbetsmarknaden”.[53] Vi tycks sitta fast mellan en dåligt belyst verklighet och en bitvis överanalyserad diskursiv och ideologisk kamp om humanioras väsen, som, hur viktig den

än må vara ur en rad aspekter, också riskerar att skymma hur kongeniala humanistiska utbildningar är med samhällets behov.[54] I linje med detta menar Bengt Kristensson Uggla att ”man ur ett arbetsmarknadsperspektiv ofta varit så fixerad vid humanioras placering som fakultet vid universitet och akademi att man blivit blind för den stora mängd av humanister som arbetar inom andra samhällssektorer.”[55]

Om humaniora bara undantagsvis förknippas med arbetsmarknaden har det däremot ofta knutits till ordet bildning. Begreppet diskuteras fortfarande på dagstidningarnas debattsidor och i böcker.[56] Men bildning har en omstridd betydelse. Ibland syftar det på allmänbildning i generell bemärkelse, ibland på en mer formerande och karaktärsdanande kraft. Ordet förknippas inte sällan med ett konservativt och elitistiskt kunskapsstoff. Av den anledningen förespråkar Sverker Sörlin en omtolkning av det traditionella bildningsbegreppet till att syfta till medborgerlig bildning och engagemang.[57] Liknande perspektiv företräder idéhistorikern Henrik Bohlin i boken *Medborgerlig bildning* där han bland annat framhåller att ”[b]ildning som mål och ideal innebär att skola och högskola inte bara ska förbereda för framtida yrken utan också för aktivt demokratiskt medborgarskap.”[58]

Den felaktiga dikotomin mellan arbetsmarknad och bildning har präglat synen på humaniora som utbildningsområde i hög grad. Mer ovanligt är att de tillåts vara ömsesidigt stärkande. Det finns goda skäl att systematiskt börja framhålla parallella fördelar med humanistiska studier, individuella och samhälleliga, och den växelverkan som finns dem emellan. Det visar inte minst HT-fakulteternas stora undersökning.

Från hobbykurser till samhällsutmaningar på ett decennium

Ifrågasättandet av humanioras samhällsrelevans har som nämnts långa rötter. Arbetsmarknaden har ofta stått i fokus för sådana förhandlingar. När Svenskt Näringsliv 2011 publicerade skriften *Konsten att strula till ett liv: om ungdomars irrvägar mellan skola och arbete* blev frågan återigen brännhet. De senaste tio årens debatt har i hög grad kommit att präglas av detta

inspel och de anklagelser som då framfördes har varit utmärkande för narrativet även om liknade åsikter relativt sällan framförs öppet idag.[59]

Skriften var starkt kritisk mot utbildningssystemet i stort, inte minst menade man att högskolan missbrukades som en arbetsmarknadsåtgärd.[60] Rapporten betonade att en utdragen studietid fick stora negativa effekter, såväl privat- som samhällsekonomiska. Bland annat pekade man på att humanister tjänade mindre vilket gav mindre skatteintäkter.[61] Den polemiska skriften gick till hårt angrepp mot konst- och humaniorautbildningar och använde återkommande ord som ”nöjesstudier”, ”slöstudera”, och ”hobbykurser”. Konst och humaniora sattes mot teknik och tillverkning, och som positivt exempel framhölls civilingenjören vars raka studiegång gjorde livspusslet ”väsentligt enklare”.[62] Välkänt är det faktum att man lyfte fram kurserna *Harry Potter och hans världar* och *Ortnamn*, vilket man menade gav ”tvivelaktig nytta för framtiden.”[63] För att komma till rätta med problemet var en rekommendation att sänka bidragsdelen för utbildningar som inte ledde till kvalificerade arbeten.

Motreaktionerna blev starka. Politiker, debattörer och forskare enades i kraftig kritik och Svenskt Näringsliv tog delvis avstånd ifrån rapporten.[64] Men hotet upplevdes som reellt av många. Historikern Martin Wiklund menade året därpå att synen på humaniora som enbart ett ”medel för tillväxt” var det övergripande hotet mot kunskapsområdet i nutid.[65] Särskilt fokuserade man i rapporten på SCB:s beräkningar på efterfrågan på framtida arbetskraft som tolkades till humanioras nackdel. Att humaniora inte bara utbildar till specifika yrken utan till generella färdigheter ignorerades, vilket det ofta gör i sådana sammanhang. Rapportförfattarna uttryckte förvåning över att systemet inte reglerade sig själv eftersom humaniorastudenter tjänade mindre än dem som examinerats vid tekniska utbildningar och då självmant borde söka sig till dessa i högre utsträckning.

I ett ”briefing paper” från tankesmedjan Timbro invände filosofen Sharon Rider just mot dessa premisser: ”Att en viss utbildning inte är lika ekonomiskt lönsam som en annan utgör emellertid inte i sig ett argument för att den är mindre värd för individen eller för samhället”, påpekade hon.[66] Frågan som borde ställas, menade Rider, var varför arbetsgivare var mindre benägna att anställa humanister eller varför humanister hade svårt

att hävda sig på arbetsmarknaden. Problemet handlade kanske därför mer om negativa attityder och bristande insikter än utbildningarnas värde. Regeringen delade heller inte den ekonomiskt-instrumentella synen som rapporten gav uttryck för. I skrivelsen *Kvalitetssäkring av högre utbildning* 2015 konstaterade man att ”Högskoleutbildning ger också bildning, bidrar till personlig utveckling och ger människor bättre förutsättningar att möta vår tids stora utmaningar och snabba förändringar i livsvillkor.”[67]

Som påpekats av bland annat etnologen Kristoffer Hanson fick *Konsten att strula till ett liv* kännbara konsekvenser för humaniora i Sverige, om än inte dem som man kunde väntat sig. Den ledde till en mobilisering hos humanister och en artikulering av argument som tidigare varit mer diffusa.[68] Historikerna Marie Cronqvist och Isak Hammar pekar på skapandet av den humanistiska tankesmedjan Humtank som ett uttryck för denna kraftsamling och menar att rapporten ”hade den förtjänstfulla effekten att den gav bränsle till en nytändning för humanioradebatten i Sverige.”[69] Som ytterligare exempel på hur humanister bemötte den externa kritiken kan boken med den talande titeln *Till vilken nytta?* nämnas. I den gavs bud på hur detta begrepp skulle tolkas för humaniora. Litteraturvetaren Stefan Jonsson argumenterade exempelvis för att ”humanioras *omätliga* samhällsnytta” ligger i möjligheten till ”en djupare förståelse av sin samtid”, bättre beslutsfattande för såväl individen som näringslivet samt ”till ett mer resolut agerande som demokratisk och etisk medborgare.”[70] Idéhistorikern Anders Burman var mer kritisk till möjligheterna att ”omtolka nyttobegreppet till humanioras fördel” och ”spela med i nyttospelet”. Istället betonande han humanioras meningsbildande funktion.[71] Victoria Fareld, även hon idéhistoriker, pläderade delvis för det motsatta, att humanister ska lägga beslag på begreppen. ”För att humanistisk forskning ska vara samhällsnyttig måste den vara angelägen för samhället”, poängterade hon.[72]

Den här typen av begreppsförhandling är typisk för humaniora. En mer extrem reaktion mot vad man upplevt som externa krav på nytta blev också att envist hävda det motsatta – att humaniora är en annan typ av verksamhet än naturvetenskap eller samhällsvetenskap och därför inte kan eller får diskuteras i termer av nytta. Ibland hör man till och med att humanioras värde ligger i dess ”onytta”.[73] Med detta förknippas humaniora snarare med ett filosofisk och existentiellt synsätt, kanske till och med

riktad mot meningen med livet. Humaniora tar sig an de stora frågorna och ska förbli ren från arbetsmarknadens och samhällets krav eller önskemål. I boken *Alltings mått* benämner Anders Ekström och Sverker Sörlin denna retorik som ”ädelhumanistisk”. Den är bedräglig och skadlig menar de, eftersom den snarast förpassar humanistisk kunskap till samhällets marginaler.[74] Det har också gjort att det uppstått en binär syn på frågan om humanioras värde, som antingen *enbart* för arbetsmarknaden eller *uteslutande* som existentiellt, som trots att den sannolikt inte delas av särskilt många får stort utrymme. En sådan dikotomi torde vara särskilt irrelevant för dagens humaniorastudenter. Enkätsvaren ger en annan bild och signalerar tydligt att nytta tolkas brett bland alumnerna. Faktum är att alumnenkäten sammantaget ger goda skäl att avfärda ett ensidigt ekonomiskt betraktelsesätt på kunskap och utbildning. Den ger istället uttryck för en bredare syn på värdet av utbildning än som medel för tillväxt. Samtidigt ger den knappast fog för att betrakta humanistiska studier som enbart en individuell bildningsresa. Kompetenserna kopplade till individens utveckling är svar på samhälleliga behov.

En del av lösningen

En följd av den mobilisering som skedde som reaktion av kritiken som riktades mot humaniora var ett förändrat tonläge och en mer tydligt artikulerad samhällsroll för kunskapsområdet som helhet. Den senare framträdde, vid sidan om ökade anslag, inte minst i regeringens forskningsproposition 2016.[75] ”Det har sällan varit viktigare än nu att medicinska, naturvetenskapliga och tekniska landvinningar kopplas samman med forskning och kunskap inom samhällsvetenskaperna och humaniora för att möta de samhällsutmaningar vi står inför”, konstaterades det.[76] Regeringen tillstod att båda områden tidigare prioriterats lågt och betonade ”att humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning och kunskap bidrar väsentligt till en ökad förståelse av samhället och dess utmaningar och kan bidra till att finna lösningar på dessa.”[77] Inställningen upprepades i budgetpropositionen för 2021 och i den nyligen utkomna forskningspropositionen 2020 *Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige*. Humaniora kallas i den senare dessutom för ”en viktig del av det akade-

miska uppdraget" och tillskrivs även "en tydlig nyttoaspekt" genom "färdigheter såsom kritiskt tänkande, förståelsen av etiska frågeställningar, historisk kännedom och förmåga att se problem utifrån olika perspektiv".[78] Liksom i föregångaren *Kunskap i samverkan* förväntas humaniora numera "bidra till att hantera samhällsutmaningar som inte enbart kan lösas genom teknisk eller naturvetenskaplig utveckling".[79] Därtill sköt man till pengar för ett så kallat "bildningslyft".

Från att det tidigare funnits en svag artikulering av humaniora i tidigare forskningspolicys har området gått till att bli en del av det Sverker Sörlin kallar "mainstream research policy."[80] Även i Vetenskapsrådets forskningsöversikt över humaniora och samhällsvetenskap från 2019 återfinns det optimistiska och samhällstillvända perspektivet. Från VRs sida menade man inledningsvis att det fanns en "stark efterfrågan på kunskap om människors villkor, samhällen och kulturer", och att humanistisk (och samhällsvetenskaplig) forskning befann sig i "kraftfull utveckling".[81] Human- och samhällsvetenskapliga analyser krävs, framhöll man vidare, för många av världens "problem och möjligheter" och slutligen att "allt fler inser vikten av humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning för att komma till rätta med dagens samhällsutmaningar."[82]

Invändningar mot att alltför kraftigt betona denna nya roll för humaniora har framförts. Historikern Johan Östling noterade och välkomnade i Vetenskapsrådets forskningsöversikt 2014 ett "atmosfärskifte" i debatten om humaniora och såg den nya inriktningen som mer "konstruktiv än den på en gång uppgivna och nostalgiska stämning som för inte länge sedan dominerade". Samtidigt påpekade han att ett fokus på samhällsutmaningar kan "inskränka kunskapsuppdraget" och behövde balanseras genom en betoning på att den högre utbildningen "inte handlar om att förmedla och tillgodogöra sig specifika yrkesfärdigheter" utan även om att "utveckla människor och medborgare".[83] En mer polemisk hållning mot utbildningsområdet i stort har återkommande intagits av litteraturvetaren Anna Victoria Hallberg. 2019 menade hon i en så kallad skuggutredning till den statliga styr- och resursutredningen (STRUT) för Svenskt Näringsliv att humaniora måste motstå frestelsen att bli "samhällsvetenskap light" där fältets kunskaper "riktas mot att lösa samhällsutmaningar".[84] Samhällsnytta och samhällsrelevans stod i konflikt med fältets kvalitetsnormer me-

nade Hallberg, som med hänvisning till ”Konsten att strula till ett liv” även förordade att utbildningsområdet borde krympas.[85]

Parallellt med att humanioras roll i forskningssammanhang blivit alltmer artikulerad har emellertid en betydligt ljusare bild av humanistiska utbildningars potential fått fäste i offentligheten. Bland annat har det inneburit att röster höjts för att de tidigare så frostiga relationerna med näringslivet bör tinas upp.[86] Redan 2013 hävdade finansmannen Robert Weil att humaniora var ”helt avgörande för näringslivet utveckling” och inte ”tillräckligt prioriterad” i svensk skola.[87] 2015 anordnade tankesmedjan Timbro ett heldagsseminarium på temat ”Humaniora i näringslivet”. En av talarna var Lars Strannegård, rektor för Handelshögskolan som vid ett flertal tillfällen sammankopplat studier i humaniora och anställningsbarhet.[88] 2017 publicerade tankesmedjan Humtank rapporten *På jakt efter framtidens kompetenser* som undersökte hur svenska företagsledare ställde sig till nuvarande och framtida kompetensbehov, samt hur de värderade olika kompetenser ”varav vissa kan sägas vara mer inom humanioras revir än andra.”[89] Resultatet visade att företagsledarna i hög grad värderade problemlösning, kritiskt tänkande, kreativitet och uttrycksförmåga i tal och skrift. Rapporten menade därmed att om debatten enbart fokuserade på yrken och inte på efterfrågan av kompetenser tenderade man ”att förbise humanioras potential.”[90] I *Dagens industri* 2018 konstaterade Arvid Åhlund i samma anda att: ”Många av de färdigheter som studenter på bra humaniorautbildningar tillägnar sig – förmåga att tänka associativt, förstå kontext och inta olika perspektiv – är ovärderliga i en digital ekonomi.”[91] Åhlund som hänvisade till Humtanks ovan nämnda rapport betonade att ”avfärdandet av humaniora som tramsig lekstuga” var en ”särdeles korkad strategi” om målet var att främja storföretag och sysselsättning. Sådana tankar manifesterade sig också i Vetenskapsrådets översikt 2019 då det inskärptes att kunskap om kulturer och ”klassisk humanism” också hade ”sin givna plats i företagsvärlden”.[92] Även internationellt har artiklar och studier som pekar på sådana kopplingar ökat under de senaste åren.[93] Tio år efter Svenskt Näringslivs rapport befinner sig alltså humaniora i ett nytt läge. Det innebär förstås inte att kunskapsområdet helt saknar utmaningar.[94] Men de utmaningarna behöver inte definiera humaniora. Istället kan man välja att betona fältets styrkor. Som redovisats i rapportens förra del finner man gott om exempel på att humanistiska ut-

bildningar upplevs som såväl intressanta som nyttiga och berikande både för arbetsmarknaden, samhället och individen.

Humanioras arbetsmarknad – nya perspektiv

Enkätundersökningen tycks sammantaget peka på att kopplingen mellan humanistiska studier och arbetsmarknad ingalunda är så svag som ibland görs gällande. Nio av tio har haft ett arbete som varat minst sex månader och för en av tio av dessa tog det längre tid än 12 månader att skaffa jobb. Mycket få respondenter tycks ha varit arbetslösa under någon längre tid. Tre av fyra är nöjda med sin nuvarande sysselsättning, ännu fler i den grupp som anser sig ha en mycket stark identitet som humanister.

Givetvis kan man också vända på siffrorna och istället fokusera på de humanister som inte får jobb eller som inte upplever nytta av sina studier i arbetslivet. En kvalificerad analys av vilka faktorer som är avgörande är då nödvändig och vore välkommen. Att man omprövar läget på arbetsmarknaden för humanister är inte samma sak som att förutsättningarna inte kan bli bättre. Här pekar till exempel alumnerna själva ut kunskaper och färdigheter som vore värdefulla såsom projektledning och digital informationshantering, men också tvärvetenskapliga kompetenser som ekonomisk och juridisk kunskap. I intervjuerna framkommer även att många skulle uppskattat möjligheten till praktikkurs under sin utbildning.

Siffrorna kan likväl kontrasteras mot schablonmässig uppfattning om att kopplingen mellan humanistiska studier och arbetsmarknad är svag.[95] Det kan nämnas att oro för ett ”humanistöverskott” regelbundet ventilerats sedan 1930-talet.[96] Förvisso har humanioras inomvetenskapliga traditioner delvis vuxit fram utan ett självklart fokus på studenternas arbetsmarknad. Återkommande väcks icke desto mindre krav från studenter på en starkare koppling till framtida yrkesliv.[97] Enkätsvaren och intervjuer innehåller också röster som pekar på en önskan om att få mer stöd och infrastruktur i förhållande till det framtida arbetslivet. Här finns sannolikt goda möjligheter till förbättring, utan att det för den skull innebär att utbildningarnas andra syften undermineras.

Anledning till att det finns goda skäl att i det här sammanhanget poäng-

tera enkätresultatens ljusare sidor är att humanisters utsikter på arbetsmarknaden ofta framhållits som särskilt mörka. I rapporten *Humanisterna och framtidssamhället* från 2011 fann Julia Boguslaw och Eskil Wadensjö i en analys av humanisters etablering på arbetsmarknaden 1989 till 2008 att denna försämrats samtidigt som nyutexaminerade humanister ökade kraftigt i antal. De uppmärksammade att den genomsnittliga årsinkomsten för humanister var låg och att den ”ekonomiska avkastningen” av att läsa humaniora därför också var låg.[98] 2014 publicerade TCO en utredning som tycktes bekräfta bilden. TCO:s rapport fann att utbildade inom humaniora hade lägre etableringsgrad, högre arbetslöshet, lägre lön och i högre grad arbetade utanför examensområdet i arbeten med lägre kvalifikationer. Trots det konstaterade rapporten att personer med utbildning inom humaniora fäste mindre vikt vid lön och var mer måna om att jobba inom sitt område än andra studenter vilket i sin tur antydde ”en högre grad av personligt intresse som drivkraft”, och mindre benägenhet att låta utsikterna på arbetsmarknaden styra utbildningsvalet. ”Detta ska inte förringas, eftersom studenternas intresse är och bör vara en tungt vägande princip i dimensioneringen av den högre utbildningen”, konstaterade rapporten.[99]

I september 2019 uppgav SACO att 5,3 % av akademiker med minst två års eftergymnasial utbildning inom humaniora och konst var öppet arbetslösa. Samma siffra för samhällsvetenskap, juridik, handel och administration var 3,7 och för naturvetenskap, matematik och data 4,9 %. Skillnaderna tycks försumbara, inte minst om man tar hänsyn till kunskapsfältets mångfald av ämnen, kurser och kunskapsmål. Därutöver kan i sig kategorin *humaniora och konst* ifrågasättas som alltför oprecis. Även om ”Arts and humanities” ofta betecknar ett bredare fält internationellt är sammanförandet mer ovanligt i Sverige och därför till synes godtyckligt just när man pratar om arbetsmarknad. Konst och humaniora delar exempelvis inte kategori i förhållande till den så kallade studentpengen.[100]

Förvisso indikerar statistiken att humanister har något svårare än personer examinerade inom andra områden att hitta arbete.[101] Men man kan alltså både ifrågasätta precisionen i mätningarna, och undra om de inte delvis skjuter bredvid målet. Man kan istället poängtera, likt Sharon Rider ovan, att anledningen till siffrorna kan ligga i en bristande förståelse hos arbetsgivare snarare än i utbildningarnas relevans för arbetsmarknaden.

Invändningarna hindrar inte att kopplingen mellan humanistiska utbildningar och arbetsmarknad kontinuerligt bör analyseras och stärkas, men grunden för detta arbete bör sannolikt vara mer nyanserad och beakta utbildningsområdets heterogenitet. Likafullt finns det sannolikt goda möjligheter att stärka kopplingen mellan humanistiska utbildningar och arbetsmarknad genom studievägledning, lobbyverksamhet och en ökad medvetenhet hos lärare och studenter. Med ett bättre kunskapsunderlag kan sådan infrastruktur finjusteras efter fältets varierande förutsättningar.

Frågan om humanisters arbetsmarknad är också tydligt kopplad till skillnaden mellan generella examina och yrkesexamina. Humanioras strukturella nackdel märks då bland annat genom ett annat sätt att mäta utbildningsområdens framgång på arbetsmarknaden, så kallad etableringsgrad. Enligt UKÄ hade examinerade 2016/17 med generell examen inom humaniora och konst lägst etableringsgrad, med 60 % etablerade på arbetsmarknaden 1–1,5 år efter examen.[102] Det är viktigt att poängtera att etableringsgraden är lägre bland personer som tog en generell examen (79 %) jämfört med personer som tog en yrkesexamen (91 % etableringsgrad 1–1,5 år efter examen). För humanioras del innebär det alltså att siffrorna måste tolkas utifrån att det humanistiska utbildningslandskapet fortfarande till stor del präglas av generella examina.[103]

Trots att det finns grund för viss skepsis över mätningarnas träffsäkerhet borde det vara relativt okontroversiellt att påpeka att humanistiska utbildningar i stort har svagare kopplingar till arbetsmarknaden och inte lika tydliga yrkesvägar som många andra utbildningsområden. Det kommer alltid att upplevas som ett problem för den som ensidigt betraktar högskolans uppdrag som yrkesförberedande. Men även för den med en bredare förståelse av humanioras samhällsvärde kan det vara värt att gräva vidare i orsakerna till detta. En anledning torde vara att arbetsgivare inte nödvändigtvis självmant närmar sig studenter med humanistisk examen för att rekrytera. En annan, som påpekas av ett antal respondenter, är att arbetsmarknaden har svårt att förstå och värdera humanistiska kunskaper, alternativt är ovetande om att humanister är bra på det som de eftersöker. I mångt och mycket rör det sig i så fall om ett artikuleringsproblem som på sikt borde gå att åtgärda. Studenterna har en nyckelroll i en sådan positiv utveckling.

Den ifrågasatta idén om att staten bör lotsa studenter mot en viss typ av utbildningar matchade mot vissa yrken bygger till stor del på prognoser om arbetsmarknaden.[104] Förståelsen av humanistiska yrken är överlag snäv i sådana sammanhang. Oavsett tillförlitligheten i dessa framtidsspaningar överlag, kan man också vända på perspektivet och förorda breda utbildningar.[105] I en rapport från 2015 poängterar UKÄ att humanisterna utgör ”en bred utbildningsgrupp med många olika kompetenser som behövs inom ett flertal branscher”, men anser också att arbetsmarknaden har ”ett begränsat utbud av yrken där humanister har en klar fördel framför dem som har någon annan utbildning.”[106] Det kan säkert stämma, men istället för att försöka styra bort studenter på grund av en rädsla för överskott kan man fokusera på vad som krävs för att ge humanister bättre konkurrensmöjligheter. På så vis skulle man ingjuta kraft i en stor och redan existerande studentgrupp och bättre utnyttja de resurser som faktiskt finns snarare än beklaga dem som man upplever saknas. Samtidigt påtalas det nämligen ofta i dessa sammanhang att framtidens arbetsmarknad är oviss och att bred utbildning erbjuder en nödvändig flexibilitet och beredskap för dess behov.[107] Enkätens resultat stödjer uppfattningen att humanistiska studier har goda förutsättningar att skapa beredskap för en föränderlig arbetsmarknad och individens möjligheter till vidareutbildning. HT-fakulteternas undersökning visar att humanister i hög grad får jobb inom en rad sektorer och att de har nytta av sina kunskaper i sin yrkesutövning. Det finns ingen anledning att tro att de här kopplingarna inte kan bli ännu starkare, men sammanlagt pekar enkätresultaten på att studierna gynnsamt påverkat möjligheterna att få jobb för de allra flesta.

Betyder det då att arbetsmarknaden för humanister är god och dålig? Frågan är angelägen för studenterna, såväl nuvarande som framtida, men också för lärare, studierektorer, utbildningssamordnare, universitetsledningar, arbetsgivare, näringslivsföreträdare och politiker. Men man kan hävda att frågan är felställd. Låt oss istället fråga vad arbetsmarknaden behöver och i vilken mån humanistiska studier tillhandahåller det.[108] Om det statistiska underlaget enbart matchar humanister med en begränsad del av de jobb de är lämpade att söka blir utfallet skevt.[109] Humanister har inte en och samma arbetsmarknad, och om man stirrar sig blind på specifika ”humanistjobb” så blir synfältet alltför begränsat. Enbart ett fåtal av

de alumner som betraktade sin identitet som humanister som mycket stark arbetade inom idéburen sektor. Arbetsmarknaden för humanister är större än ”kulturjobb”. Den består också av en mängd yrken som inte kräver specifika utan generella kunskaper. Här kan humanister hävda sig väl och om vi vidgar förståelsen av den humanistiska arbetsmarknaden till att gälla även dessa yrken så är arbetsmarknaden också desto mera gynnsam.[110]

Den starkaste indikationen på detta ligger i de delar av enkäten som berör de generella eller generiska kompetenserna. Lars Haikola uppmärksammar att sedan högskolereformen 1993 ”gäller att förberedelse för yrke främst uppnås genom en bred, allmänbildande utbildning präglad av generiska kunskaper och färdigheter.”[111] I en rapport från 2012 uppmärksammade Högskoleverket att arbetsmarknaden efterfrågar generisk kompetens så som exempelvis ”beslutsförmåga, analytiskt tänkande, samarbetsförmåga och förmåga att planera och kommunicera.”[112] Dessa kompetenser kommer till uttryck i enkäten, i fritextkommentarerna och i intervjuerna vilket illustrerats ovan. En stor del av HT-fakulteternas alumner anser inte bara att de tränat sig i att arbeta självständigt, analysera och lösa problem, planera och genomföra uppgifter inom utsatt tid, göra komplicerade bedömningar, inhämta, hantera och presentera kunskap utan bekräftar också att de har nytta av det i arbetslivet. Påfallande många studenter tycks ha reflekterat över dessa kunskapers användbarhet och relevans för en rad syften. Som diskuterat ovan återfinns denna uppfattning inte bara inom det humanistiska kunskapsfältet. Allt fler tycks idag övertygade om humanioras potential.

***

Allt är inte ros i HT-fakulteternas undersökning. Den innehåller röster och resultat som bör ligga till grund för ett kontinuerligt förbättringsarbete. Men ingenting bekräftar den stelnade, slentrianmässigt negativa inställning som kletat sig fast på humaniora i snart 100 år. Att tolka siffrorna utifrån ett mer pessimistiskt synsätt kräver att man bortser från bredden i det humanistiska utbildningsuppdraget.

Det mest slående resultatet av HT-fakulteternas stora undersökning är just hur utbildningsområdet präglas av bredd och mångfald. Genom de statistiska resultaten, de fristående kommentarerna och intervjuerna fram-

kommer svarande som ser värdet av sina humanistiska studier som klart och tydligt kopplat till sitt yrkesval och till sin plats på arbetsmarknaden. Andra röster framhåller i större utsträckning de särskilda generella färdigheter som uppträtats och upplevs som värdefulla i yrkesutövning och vardagsliv. Påfallande många ger utöver detta exempel på hur deras humanistiska studier är tongivande i deras roll som samhällsmedborgare, exempelvis i kommunikation, tolkning, analys, källkritik liksom i förhållande till kunskap mer generellt. Medan det finns alumner som ser en direkt koppling mellan sin egen utbildning och sin nuvarande anställning förordar en del starkare arbetslivsanknytning. En handfull tycks främst vilja värna den bildande potentialen, men många framhåller synergieffekter mellan personlig utveckling och samhällsnytta. Flertalet upplever på samma sätt sina studier som intressanta och givande, men också nyttiga och användbara. Kan denna legering av nytta, kunskap och kompetens bli tongivande för samhällets syn på humanistiska studier under 2020-talet har fältet goda förutsättningar att realisera sin fulla potential.

Referenser

1 De övergripande resonemangen som förs i rapporten inkluderar i många fall ämnen och studenter från båda fakulteterna. Ytterligare en anledning till att tonvikten ligger på humaniora är att svarsgruppen till större delen omfattar Humanistiska fakulteten. Som exempel kan nämnas att ca 2 % av svarsgruppen har teologie kandidatexamen mot 56 % som har filosofie kandidatexamen.

2 Lars Haikola, *Högre utbildning under tjugo år. Betänkande av Utredningen om högskolans Utbildningsutbud*, SOU 2015:70 (Stockholm, 2015), 61; *Forskning, frihet, framtid. Kunskap och innovation för Sverige*, prop. 2020/21:60, 53.

3 Utöver önskan att få svar från personer som läst humaniora eller teologi men hade sin examen från annat håll togs den sista gruppen med för att få med så många HT-alumner som möjligt och på så vis undvika att samla in för få svar inom vissa ämnen, något som i tidigare enkäter identifierats som ett problem.

4 I februari 2019 anställdes projektkoordinator Karin Magnusson som tillsammans med arbetslivskoordinatorn Mattias Fall utvecklade och genomförde enkätundersökningen med stöd av projektgruppen. Författaren till föreliggande rapport kopplades till projektet i september 2020 bland annat med det specifika syftet att analysera resultaten i förhållande till humanioras roll i samhället.

5 Initialt gjordes bedömningen att lärarutbildningen inte skulle ingå bl.a. eftersom den vid tillfället nyligen omstrukturerats.

6 Tanken var att enkäten skulle besvaras av studenter som studerat och avslutat sina studier på HT mellan åren 2008 och 2017. När enkätsvaren samlats in upptäcktes emellertid att 8 % (155 personer) av respondenterna hade avslutat sina studier under andra år och att 15 % (300 personer) ännu inte hade avslutat sina studier. Detta berodde på att urvalet innehöll studenter som avslutat sina studier innan 2008 men tagit ut sin examen under perioden 2008–2017 samt personer som fått godkänt betyg i grundkurser under perioden 2008–2017 men som kan ha avslutat sina studier efter 2017 alternativt inte avslutat sina studier.

7 Tidigare webbenkäter som utförts på Lunds universitet har haft svarsfrekvenser runt 25–26 % bland studenter på HT-fakulteterna.

8 I populationen (urvalet) är 60 % kvinnor och 40 % män vilket inte skiljer sig nämnvärt från svarsgruppen där 64 % är kvinnor och 34 % män. Enkäten besvarades av något färre i kategorien med alumner utan examen från HT jämfört med populationen som helhet.

9 *Universitet och högskolor. Högskolenybörjare 2019/20 och doktorandnybörjare 2018/19 efter föräldrarnas utbildningsnivå*, SCB, 9. Detta kan jämföras med till exempel vård och omsorg (29 %), naturvetenskap (47 %) och medicin (62 %).
10 Frågor och upplägg på intervjuerna medförde att de till viss del innebar en upprepning av enkätundersökningen, något som möjligtvis hade kunnat undvikas med ett öppnare intervjuformat. I sin nuvarande form fungerar intervjuresultatet väl som en bekräftelse på det resultat som kom fram i enkät- och fritextsvar samt som fördjupning av vissa frågeställningar.
11 Se Fredrik Schoug (red.) *Humaniora i yrkeslivet* (Lund, 2008), 9, 18, 89, 105.
12 Schoug (red.), 2008, 33.
13 https://www.ht.lu.se/om-fakulteterna/fakta-och-siffror (2021-03-10).
14 På teologiska fakulteten finns även ämnen som traditionellt räknas till humaniora, såsom religionsvetenskap.
15 Respondenter i detta urval kan ha studerat vid HT i olika skeden i relation till sin examen på annan fakultet.
16 Helen Fuchs, Jesper Enbom & Jonas Ingvarsson, *Humanioras pris och värde. Resurser och utbildningskvalitet,* Humtank (2016); ”Vad står på schemat idag? En uppföljning av tomma scheman”, Humanistiska och teologiska studentkåren (HTS) vid Lunds universitet (2020).
17 Av okänd anledning svarade enbart 1 499 personer av 1 577 på frågan.
18 Ola Holmström, *Studentbarometern 2017*, (Lund, 2018), 80.
19 I *Studentbarometern 2017* (Holmström, 2018, 80) uppges att andelen studenter som ”ser positivt på sin kunskapsutveckling ökar generellt sett i takt med antalet terminer som de studerat.”
20 Frågan om etablering på arbetsmarknad kompliceras av en osäkerhet hos de svarande i hur de ser på frågan om vilket år de avslutat sina studier, vilket framgår av en rad fritextkommentarer. Enkäten gör det inte tydligt vad det innebär att någon avslutade sina studier ett visst år eller ännu inte har avslutat dem. Det innebär också att personer kan ha haft ett arbete efter avslutade studier för några år sedan och nu vara studenter igen.
21 Av alternativet ”Om annat, specificera” framgår emellertid att många respondenter missförstått innebörden av termen förvärvsarbete. Det medför att 301 personer inte fick uppföljande frågor om erfarenheter av arbetsliv.
22 Enbart 219 av 254 fick frågan pga komplikationen beskriven i not 21.
23 Även denna fråga besvarades av 219 personer.
24 7,1 % angav alternativet ”Frågan ej tillämplig”.
25 6,1 % angav alternativet ”Frågan ej tillämplig”.
26 Här ingår alltså inte respondentersom borde ha svarat förvärvsarbete men valde svarsalternativet ”Annat” (se not 21) och kommenterade ”heltidsarbete”, ”statligt anställd” och liknande eftersom de därmed inte fick inte följdfrågorna om bland annat HT-identitet.
27 En person svarade inte på frågan.

28 Helen Small, *The value of the humanities* (Oxford, 2013), 4–5; Björn Billing, ”Humanistens ängslan och velighet” i Lars Sewilius & Lena Ulrika Rudeke (red.) *Humanism utan humaniora. Humaniora utan humanism* (Göteborg, 2002), 88.

29 En invändning är att humanister överlag har sämst löneförhållanden i förhållande till sin utbildningsgrad, men då förstås enbart lönsamhet i förhållande till andra *mer* lönsamma utbildningar. Se Eskil Wadensjö & Julia Boguslaw, ”Vilka är humanisterna? Humanisterna och den svenska arbetsmarknaden” i Julia Boguslaw m.fl. *Humanisterna och framtidssamhället*, Institutet för Framtidsstudier (2011); German Bender, *Fler till start och fler i mål. Sverige behöver fler högskoletutbildade*. TCO, TCO granskar 6 (2014).

30 Haikola, 2015, 55. Se även s. 53.

31 Isak Hammar, Jenny Larsson & Leif Runefelt, ”Sverige behöver en medveten politik för humaniora”, *Tidningen Curie*, 2 maj, 2020; Johan Östling m.fl. *Kunskapens nya rörelser. Framtidens humanistiska och samhällsvetenskapliga samverkan* (Stockholm, 2016), 13; samt Johan Östling, ”Offentlighetens kunskapsarenor. Historiska reflexioner över samtiden” i Johannes Hueman m.fl. (red.), *Oumbärliga samtal. Humaniora och samhällsvetenskap i svensk offentlig debatt* (Göteborg, 2020), 134.

32 *Universitet och högskolor. Årsrapport* 2020, Universitetskanslersämbetet, Rapport 2020:9, 10. Se även Henrik Bohlin, *Medborgerlig bildning. Om varför man studerar på högskola* (Lund, 2018), 9.

33 Se även Jesper Olsson, Anna Sofia Rossholm & Jesper Enbom, *Kunskapens nya arenor. Humanistiska utbildningar i ett föränderligt samhälle*, Humtank, (2018), 3.

34 Se även Sverker Sörlin, ”Humanities of transformation. From crisis and critique towards the emerging integrative humanities”, *Research Evaluation*, 27:11 (2018), 292.

35 Jfr. Small, 2013, 176.

36 *Jag vill, men hinner inte! Forskares syn på kommunikation och öppen vetenskap*, Vetenskap & Allmänhet, VA-rapport 19:8 (2018).

37 Leif Runefelt & Petra Ragnerstam, *Humaniora i samhället. Om behovet av ett breddat samverkansbegrepp*, Humtank (2019), 23; Göran Larsson, *Humaniora – en vetenskap som andra* (Stockholm, 2019), 9–11.

38 *Vad påverkar förtroende för forskning? Fokusgrupper med allmänheten*, Vetenskap & Allmänhet, VA-rapport 18:5, (2018). Se även Martin Bergman, Gustav Bohlin & Fredrik Brounéus, ”Bilden av vetenskap måste bli mer än provrör och labbrockar”, *Tidningen Curie*, 2019-04- 08; Martin Bergman m.fl., ”Dåligt hum om humaniora måste tas på allvar, Humtankbloggen, 23 oktober, 2019.

39 Jfr. Ekström & Sörlin, 2012, 10.

40 Isak Hammar, Magnus P. Ängsal & Marie Öhman, *Den ljusnande framtid. Om arbetslivsanknytning i humanistisk utbildning*, Humtank (2018), 29.

41 Anders Ekström, ”A failed response? The humanities in transition”, *Akademisk kvarter* 12 (2015), 14–15. Se även Bengt Kristensson Uggla, *En strävan efter sanning. Vetenskapens teori och praktik* (Lund, 2019), 311.

42 Hampus Östh Gustafsson, *Folkhemmets styvbarn. Humanioras legitimitet i svensk kunskapspolitik 1935-1980* (Göteborg, 2020). Se även Henrik Brissman, *Mellan nation och omvärld. Debatt i Sverige om vetenskapens organisering och finansiering samt dess internationella och nationella aspekter under 1900-talets första hälft.* (Lund, 2010), 376–404.

43 En rad debattböcker har varit tongivande för hur debatten förts, inkl. Tomas Forser (red.), *Humaniora på undantag? Humanistiska forskningstraditioner i Sverige: en antologi* (Stockholm, 1978); Tore Frängsmyr (red.), *Humanioras egenart. En rapport* (Oslo, 1983); Bernt Gustavsson, *Bildning i vår tid. Om bildningens möjligheter och villkor i det moderna samhället* (Stockholm, 1996); Svante Nordin, *Humaniora i Sverige. Framväxt, guldålder, kris* (Stockholm, 2008). Se även Henrik Bohlin, ”Sanningssökande, maktkritik eller generalistkompetens för arbetsmarknaden? Debatten om humaniora” i Anders Burman & Lena Lennerhed, *Samtider. Perspektiv på 2000-talets idéhistoria* (Göteborg, 2017).

44 Se bl.a. Poul Holm, Dominic Scott & Arne Jarrick, *Humanities world report 2015*, (Basingstoke, 2015), 192.

45 *Qualified for the future. Quantifying demand for arts, humanities and social science skills*, The British Academy (2020), 4.

46 Östh Gustafsson, 2020, 410. Se även Brissman, 2010, 379–380; Thomas Kaiserfeld, ”Vad är en forskningspolitik för humaniora?” i Henrik Rahm m.fl. (red.), *I Pallas Athenas huvud. Hundra år av humaniora* (Göteborg, 2020), 120–121.

47 Schoug (red.), 2008, 81.

48 Holm m.fl. 2015, 40.

49 Niklas Stenlås, ”Vilka blir humanisterna? Humaniora vid svenska lärosäten idag och imorgon” i Julia Boguslaw m.fl. *Humanisterna och framtidssamhället*, Institutet för Framtidsstudier (2011), 114–115. Jfr. Haikola, 2015, 61.

50 Se exempelvis Larsson, 2019 och Anna Victoria Hallberg, *Hotet från humaniora kommer inifrån* (Stockholm, 2019) för två exempel på olika positioner. Jfr. Ekström, 2015, 18.

51 Schoug (red.), 2008, 89.

52 Anders Ekström & Sverker Sörlin, *Alltings mått. Humanistisk kunskap i framtidens samhälle* (Stockholm, 2012), 11. Se även Schoug (red.), 2008, 83.

53 Anders Ekström & Sverker Sörlin, ”Inledning. Humanisterna och framtidssamhället” i Julia Boguslaw m.fl. *Humanisterna och framtidssamhället*, Institutet för Framtidsstudier (2011), 15.

54 Se även Per Vesterlund, Ulrika Serrander & Peder Thalén (red.) *Kunskap motstånd möjlighet. Humanistisk forskning i dag*, (Farsta, 2017).

55 Kristensson Uggla, 2019, 312. Se även Ekström & Sörlin, 2012, 34–36.

56 Se bl.a. Fanny Forsberg Lundell & Anna Victoria Hallberg, ”Humaniora är mycket mer än bildning”, *Svenska Dagbladet*, 1 maj, 2016; Anna Blennow, ”Bildning sker i mötet mellan jaget och världen”, *Sydsvenskan*, 23 juli, 2020; Isak Hammar & Johannes Persson, ”Humanioran behövs för att fostra omdömesgilla yrkespersoner”, *Göteborgsposten*, 28 juli, 2020.

57 Sverker Sörlin, *Till bildningens försvar. Den svåra konsten att veta tillsammans* (Stockholm, 2019).
58 Bohlin, 2018, 23. Se även Martha C. Nussbaum, *Not for profit. Why democracy needs the humanities* (Princeton, 2010).
59 Ett undantag är Oliwer Hultkvist, ”Stoppa skattefinansieringen av värdelösa utbildningar”, *Lundagård*, 11 november, 2019. Inlägget besvarades av Cornelia Andersson & Alexander Johansson, ”Värdet av det ’värdelösa’”, *Lundagård,* 12 november, 2019.
60 Stefan Fölster, Johan Kreicbergs & Malin Sahlén, *Konsten att strula till ett liv. Om ungdomars irrvägar mellan skola och arbete*, Svenskt Näringsliv (Stockholm, 2011), 3.
61 Ibid., 22.
62 Ibid., 2.
63 Ibid., 4.
64 En sammanfattning av reaktionerna tillhandahålls av Elias Mellander, *Etnologiska kompositioner. Orienteringar i yrkeslivet* (Göteborg, 2018), 4–7.
65 Martin Wiklund, ”Humanioras bruksvärde. Om kunskapens användning och humanistiska kompetenser bortom instrumentalism” i Jesper Eckhardt-Larsen & Martin Wiklund (red.), *Humaniora i kunskapssamhället. En nordisk debattbok* (Malmö, 2012), 253. Se även Tomas Forser, ”Att försvara humaniora – allianser och vidgade perspektiv” i Tomas Forser & Thomas Karlsohn (red.) *Till vilken nytta? En bok om humanioras möjligheter* (Göteborg, 2013), 23.
66 Sharon Rider, ”Den lönsamma humanioran. Humanister på arbetsmarknaden i Sverige och USA”, Timbro, Briefing paper 4, (2013), 3. Se även Sven Widmalm, ”Humaniora som undantag” i Forser & Karlsohn (red.), 2013, 38–39.
67 *Kvalitetssäkring av högre utbildning*, Skr. 2015/16:76, 3.
68 Kristoffer Hansson, ”Humaniora i ständig förvandling. Nytta och relevans i forskning och utbildning under 2010-talet” i Victoria Höög, Sara Kärrholm & Gabriella Nilsson, *Kultur X. 10-talet i kulturvetenskaplig belysning* (Lund, 2019), 177.
69 Marie Cronqvist & Isak Hammar, ”Humaniora i tanken. Tankesmedjan Humtank igår, i dag och i morgon” i Rahm m.fl. (red.), 2020, 64.
70 Stefan Jonsson, ”Vi är det enda som finns kvar” i Forser & Karlsohn (red.), 2013, 64.
71 Anders Burman, ”Nyttan med nyttan” i Forser & Karlsohn (red.), 2013, 144–145.
72 Victoria Fareld, ”Det forskningspolitiska nyspråket. Bänd loss begreppen” i Forser & Karlsohn (red.), 2013, 235.
73 Anna Victoria Hallberg, *Elitism som nytta. Om humaniora och bildning i den svenska akademin*, Svenskt Näringsliv (Stockholm, 2019), 12. Jfr. Schoug (red.), 2008, 81.
74 Ekström & Sörlin, 2012, 228–229.
75 Kaiserfeld, 2020, 124–125.
76 *Kunskap i samverkan. För samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft*, prop. 2016/17:50, 22.
77 *Kunskap i samverkan*, 26. Se även s. 93.

78 *Budgetpropositionen för 2021*, prop. 2020/21:1., 262; *Forskning, frihet, framtid*, 58. Jfr. Leif Runefelt, ”Humtank kommenterar forskningspropositionen”, Humtanks blogg, 7 januari, 2021.
79 *Forskning, frihet, framtid*, 58. Se även s. 18, 68, 96.
80 Sörlin, 2018, 291.
81 *Forskningsöversikt 2019. Humaniora och samhällsvetenskap*, Vetenskapsrådet (2019), 6.
82 Ibid. 10.
83 Johan Östling, ”Humanisternas kunskapsuppdrag” i *Forskningens framtid! Ämnesöversikt 2014. Humaniora och samhällsvetenskap*, Vetenskapsrådet (2015). Jfr. Ekström och Sörlin (2012), 23.
84 Hallberg, 2019, 12. Se även s. 18–22.
85 Ibid.
86 Se bl.a.Helena Östlund, ”Humanister behövs i näringslivet”, *Tidningen Curie*, 31 augusti, 2016.
87 Robert Weil, ”Humaniora är nödvändigt för ett kreativt näringsliv”, *Dagens nyheter*, 31 augusti, 2013; Karin Thurfjell, ”Experter: Skolans framtid är inte teknik – utan bildning”, *Svenska Dagbladet*, 1 april, 2018.
88 Lars Strannegård, ”Vi vill stimulera studenterna att tänka själva”, *Dagens nyheter*, 10 september, 2018; Lars Strannegård, ”Utan antikens historia i läroplanen riskeras Sveriges konkurrenskraft”, *Dagens nyheter*, 1 oktober, 2019.
89 Fanny Forsberg Lundell & Roine Viklund, *På jakt efter framtidens kompetenser. Om humanioras potential på arbetsmarknaden*. Humtank (2017), 3. Se även Fanny Forsberg Lundell, ”Humanioras bästa tid är snart”, *Svenska dagbladet*, 31 juli, 2017, 201.
90 Lundell & Viklund, 2017, 5.
91 Arvid Åhlund, ”Vad Sverige behöver? Fler konstvetare”, *Dagens industri*, 10 augusti, 2018.
92 *Forskningsöversikt 2019*, 2019, 11.
93 Se bl.a. Rosemary Bennett, ”Employers ‘prefer humanities graduates to Stem degrees”, *The Times*, 7 juli, 2020; Katie Russell, ”Arts subjects have as much value as STEM. The new education campaign tackling the myth of ‘soft’ degrees”, *The Telegraph,* 25 juni, 2020.
94 Se bl.a. Fuchs m.fl., 2016; Isak Hammar m.fl. ”Sverige måste värna den språkliga kompetensen”, *Göteborgsposten*, 28 november, 2020.
95 Jfr. *Supply and demand for higher-level skills*, Universities UK (2015), 26, Se även bl.a. Fanny Malmberg, “Myten om den arbetslösa humanisten”, *Stbl*, 28 oktober, 2016; och Josefin Holmström, ”Blir du lönsam, lille humanist?”, *Svenska Dagbladet*, 2 juni, 2015.
96 Östh Gustafsson, 2020, 168. Se även Peter Mandler, ”Rise of the Humanities”, *Aeon*, 17 december, 2017.
97 Se ”Åsiktsdokument”, HTS, 29–30 (http://htslund.se/sv/styrdokument). Se även Schoug (red.), 2008, 20–21.
98 Boguslaw & Wadensjö, 2011, 71.

99 Bender, 2014, 57.
100 En rapport av SACO bekräftar att akademiker utbildade inom konst och media brukar vara den grupp som har högst arbetslöshet. *Sacos förslag för fler akademiker i arbete*, (https://www.saco.se/globalassets/saco/dokument/2020_sacos-forslag-for-fler-akademiker-i-arbete.pdf)
101 Under utbrottet av coronapandemin 2020 hade siffran för humaniora och konst stigit till 8,5 %, vilket var en dubbelt så stor ökning jämfört med naturvetenskap, matematik och data. Det kan förstås innebära att humanister är mer sårbara för arbetsmarknadens svängningar alternativt är det en indikation på att traditionella arbetsområden för humanister har drabbats hårdare. Återigen faller blicken på det faktum att konst ingår i denna grupp, en grupp vars försämrade villkor regelbundet rapporterats under pandemin.
102 *Universitet och högskolor*, 2020, 74.
103 Som tankesmedjan Humtank konstaterade i en rapport 2017 förutsätter måttet ”etableringsgrad” en mycket stark anknytning till arbetsmarknaden. Hammar m.fl., 2018, 11.
104 Se t.ex. *Matchningen på arbetsmarknaden. Sambandet mellan utbildning och yrke*, SCB, Analyser om utbildning och arbetsmarknad: A40 (2018), 64
105 Haikola, 2015, 54–55
106 *Högskoleutbildningarna och arbetsmarknaden. Ett planeringsunderlag inför läsåret 2015/16*. Universitetskanslersämbetet, Rapport 2015:5 (2015), 40
107 *Universitet och högskolor*, 2020, 10. Se även t.ex. Scott Hartley, *The Fuzzy and the techie. Why the liberal arts will rule the digital world*, (Boston, 2017), 8–11.
108 Se även Gunhild Agger m.fl., ”Introduction.Two stories of the arts and humanities – and a third version emerging”, *Akademisk kvarter* 12 (2015), 8.
109 Jfr. Peter Josephson & Frans Lundgren, ”Efterlyses: Humanistisk självreflektion” i Forser & Karlsohn (red), (2013), 173.
110 Ett mått av detta är begreppet ”yrkesspridning” som diskuteras i Hammar m.fl., 2018, 11–12.
111 Haikola, 2015, 61.
112 *Kontaktiviteter. Högskolornas verksamheter för utbildningarnas arbetslivsanknytning*, Högskoleverkets rapport 2012:23 (2012), 8. Se även s. 14.